

RAPORT FINAL

analiza nivelului de eficiență a politicilor în domeniul Diasporă, Migrație și Dezvoltare (DMD) în perioada 2016-2020 și impactul implementării acestora asupra Diasporei

Elaborat de către:

Eugeniu BURDELNÎI,
Consultant Național

CUPRINS

Lista acronimelor și abrevierilor	3
1. Introducere.....	4
2. Obiectivul analizei	9
3. Metodologia.....	9
4. Analiza datelor	13
5. Constatările în urma analizei cantitative a datelor	13
5.1. Politici cu considerare a impactului migrațional și a opiniei diasporei.....	13
5.2. Programe pentru reintegrare și valorificare a beneficiilor migrației.....	16
5.3. Parteneriate pentru implementarea programelor și inițiativelor pentru dezvoltare.....	26
6. Constatările în urma analizei calitative a datelor	31
6.1. Eficacitate	31
6.2. Eficiență	38
6.3. Rezultat/impact	47
6.4. Sustenabilitate	50
7. Concluzii	55
8. Recomandări	58
9. Lista documentelor de referință utilizate	61
Anexe	
Anexa 1. Lista indicatorilor din cadrul de M&E a politicilor naționale în domeniul DMD (2016-2020) utilizate pentru analiza cantitativă a datelor.....	66
Anexa 2. Lista părților interesate intervievate	68

LISTA ACRONIMELOR ȘI ABREVIERILOR

AdB	Asociații de Băștinași
ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANCD	Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare
APC	Administrația Publică Centrală
APL	Administrația Publică Locală
BNS	Biroul Național de Statistică
BRD	Biroul Relații cu Diaspora
Cadrul DMD	Politicile, programele și proiectele în domeniul Diasporă, Migrațiune și Dezvoltare
DMD	Diasporă, Migrație și Dezvoltare
DAR 1 + 3	Programul “Diaspora Acasă Reușește”
DEH	Programul “Diaspora Engagement Hub”
GED	Grupurile de Excelență ale Diasporei
ÎMM	Întreprinderile Mici și Mijlocii
HG	Hotărârea Guvernului
M&E	Monitorizare și Evaluare
MDOC	Misiuni Diplomatie și Oficii Consulare ale Republicii Moldova peste hotare
MiDL	Proiectul PNUD „Migrație și Dezvoltare Locală”
PME	Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova
ODIMM	Organizația de Dezvoltare a Întreprinderilor Mici și Mijlocii
OIM	Organizația Internațională pentru Migrație
PARE 1+1	Programul de Atragere a Remitențelor în Economie
PNUD	Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
RM	Republica Moldova
SDC	Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare

1. INTRODUCERE

Primii pași în direcția formulării viziunii și obiectivelor strategice ale Guvernului pe termen lung cu privire la DMD a fost întreprinși în 2012. Moldova a fost una dintre țările lidere în elaborarea politicilor și a mecanismelor de abordare integrată a domeniului. Acest lucru se datorează numărului mare de populație care se află în proces de migrație de lungă durată, dar și tendințelor migraționale crescânde. În 2016, în urma consultărilor cu comunitățile de moldoveni de peste hotare, a fost adoptată Strategia Națională “Diaspora 2025” și Planul de Acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia [4]. Planul de Acțiuni a inclus următoarele 4 obiective:

- 1) Elaborarea și dezvoltarea cadrului strategic și operațional al domeniului DMD;
- 2) Asigurarea drepturilor diasporei și consolidarea încrederii;
- 3) Mobilizarea, valorificarea și recunoașterea capitalului uman al diasporei;
- 4) Implicarea directă și indirectă a diasporei în dezvoltarea economică durabilă a RM.

De asemenea, Strategia Națională Diaspora 2015-2025 a definit Diaspora ca fiind *“cetățenii RM, stabiliți temporar sau permanent peste hotarele țării, persoanele originare din RM și descendenții lor, precum și comunitățile formate de aceștia.”* [4, p. 83]

În paralel, în anii 2015 – 2018 în cadrul Proiectul PNUD „*Migrație și dezvoltare locală*”- I etapă (obiectivul căruia a fost asistarea comunităților afectate de migrație în vederea îmbunătățirii serviciilor locale, precum și a accesului la oportunități generatoare de venituri) au fost create și consolidate 40 AdB pilot drept mecanism instituțional de implicare continuă și eficientă a migranților în planificarea dezvoltării locale [40, p. 57]. În același timp, începând cu 2019, cea de-a II etapă a Proiectului MiDL (2019-2022) se focusează pe facilitarea oferirii serviciilor complexe de sprijin pentru muncitorii migranți potențiali, actuali și reveniți în RM în vederea facilitării angajării în câmpul muncii și implicării în mod semnificativ în procesul de dezvoltare locală. [38]

În septembrie 2017, Guvernul RM a instituționalizat Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD [1], scopul căruia este consolidarea nivelului de comunicare și coordonare la nivelul APC și APL în ceea ce privește realizarea obiectivelor strategice ale politicii de stat în domeniul DMD, pentru maximizarea impactului pozitiv al dezvoltării social-economice sustenabile naționale și minimizare a efectelor negative asociate fenomenului migrației. [45] În conformitate cu principiile acestui Mecanism, Guvernul și-a asumat angajamentul de a extinde abordarea integrată a domeniului dat la nivel local. [8] Astfel, *„abordarea integrată a domeniului DMD constituie un mecanism de comunicare și coordonare a tuturor părților implicate (autorități publice centrale și locale, societate civilă, mediu academic și privat, organizațiile internaționale, etc.) în vederea realizării obiectivelor strategice ale politicii de stat în domeniul DMD”*. În anul 2017 a fost instituit Comitetul Interministerial DMD și au fost desemnate persoane responsabile din cadrul APC și APL la nivel decizional și tehnic. [40, p. 57]

Cadrul DMD a contribuit la o colaborare mai dinamică dintre Guvern, APL, societatea civilă și diaspora. În practică, există multe inițiative de utilizare a potențialului social și economic al diasporei împreună cu

programe de promovare a identității naționale, tradițiilor și patrimoniului cultural. [16] În afară de această, reintegrarea migranților reîntorși a fost inclusă pe agenda Guvernului drept o prioritate, fiind reflectată într-o serie de strategii naționale și planuri de acțiuni.¹ Analiza Planului de acțiuni privind (re)integrarea cetățenilor RM întorși de peste hotare (2017-2020) și a indicatorilor respectivi a demonstrat că pentru sub-domeniul Reintegrare este nevoie ca RM să extindă și să creeze un nou sistem/mecanism de stimulare a revenirilor și de (re-) integrare sustenabilă a migranților reîntorși. Prin urmare, în septembrie 2021 BRD-ul a inițiat elaborarea proiectului hotărârii de guvern cu privire la aprobarea Programului național de stimulare a revenirilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor RM implicați în procesul de migrație pentru anii 2022-2026. [24]

Capitolul “Politici pentru Diaspora” din Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune” este destinat diasporei. [37, p. 39-40] Concomitent, domeniul este abordat și în alte capitole precum: „Protecția socială și muncă”, “Transformare digitală”. Mai mult ca atât, este important de evidențiat că una din prioritățile de bază, care se regăsește în Cadrul bugetar pe termen mediu pentru perioada anilor 2022-2024, se referă la fortificarea mecanismului de cooperare cu diaspora. [24]

Un element-cheie al interacțiunii Guvernului cu Diaspora reprezintă diferite mecanisme participative, care au drept scop promovarea participării diasporei în procese publice, politice, economice, sociale și culturale din RM.

Tabelul 1. Mecanisme de participare ale diasporei

Mecanism	Descriere
Grupurile de Excelență ale Diasporei (GED)	Mecanismului funcțional de colaborare dintre instituțiile guvernamentale și experții înalt calificați din diasporă în domenii strategice de dezvoltare socio-economică a RM
Consiliul Diasporei	Convocat până 2012, Consiliul a îndeplinit funcția de un organ reprezentativ cu funcția consultativă pe lângă Prim-ministru, cu scopul consilierii Guvernului privind politicile relevante

¹ Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017–2021 (HG Nr. 1473 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017–2021, <https://www.usmf.md/sites/default/files/2020-01/156%20%28Hot%C4%83r%C3%A2re%20cu%20privire%20la%20aprobarea%20Strategiei%20na%C5%A3ionale%20privind%20ocuparea%20for%C5%A3ei%20de%20munc%C4%83%20pentru%20anii%202017%E2%80%932021%29.pdf>); Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011-2021) (HG nr. 655 din 08.09.2011 cu privire la aprobarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56020&lang=ro), Planul de acțiuni privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova întorși de peste hotare (2017-2020) (HG nr. 724 din 08.09.2017 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare), Ghidul pentru (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare, iunie 2018, Biroul pentru Relații cu Diaspora, Cancelaria de Stat a RM. (https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_ro_1302.pdf); Conceptul Programului de ocupare a forței de muncă pe anii 2022-2026 (Planul de Acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022. Domeniul muncii și protecției sociale. <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2021/08/propuneri-PAG.pdf>)

Congresul Diasporei	Convocat în RM, începând cu 2004, o dată la doi ani, Congresul Diasporei își are drept scop consolidarea și instituționalizarea comunicării între Guvern și diaspora prin reunirea reprezentanților asociațiilor diasporei (și în unele cazuri membrii individuali ai diasporei) și guvern pentru a discuta politicile cu privire la diaspora, impactul migrației asupra proceselor economice, sociale, academice și politic în țară.
Consiliul Coordonator al Persoanelor originare din RM – diasporei moldovenești	Instituit în 2005 pe lângă Guvernul RM, Consiliul a funcționat în calitate de organ consultativ pentru coordonarea relațiilor de colaborare între asociațiile diasporei și autoritățile administrației publice din RM în vederea protecției drepturilor și intereselor reprezentanților diasporei, în conformitate cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului. Consiliul nu mai este funcțional la moment

Sursă: UNDP – IOM Multi-Year Roadmap for Cooperation on Migration and Sustainable Development in Moldova, June 2021.
https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2021/pnud-_i-oim-promoveaz-opportuniti-egale-pentru-migranii-moldoveni.html

Aceste mecanisme participative au contribuit nu doar la consolidarea încrederii între Guvern și diaspora, dar și au furnizat autorităților publice din RM informații importante cu privire la capacitățile existente ale asociațiilor de diasporă concrete.

Un instrument important de operaționalizare a cadrului de politici în domeniul DMD reprezintă, de asemenea, implementarea proiectelor și programelor specifice.

Tabelul 2. Lista programelor în domeniul DMD²

Domeniu	Descrierea programului
TRANSFERUL DE ABILITĂȚI+FINANȚARE	Diaspora Engagement Hub (DEH) DEH este un program guvernamental creat în 2016 pentru cetățenii moldoveni aflați peste hotare de cel puțin 2 ani, care sunt experți de înaltă calificare și doresc să coopereze cu reprezentanții instituțiilor guvernamentale pe 5 domenii prioritare: social, economic, dezvoltare de mediu/ecologică/rurală, justiție, societate civilă. DEH include următoarele sub-programe: • Reîntoarcerea Profesională a Diasporei: granturi oferite profesioniștilor de înaltă calificare pentru încurajarea transferului de capital uman și experienței profesionale pentru dezvoltarea academică, socială și economică a RM prin reîntoarceri profesionale de scurtă durată. • Proiecte Inovatoare ale Diasporei: granturi oferite reprezentanților diasporei pentru implementarea proiectelor și activităților inovative în Moldova, bazate pe transferul de cunoștințe, experiență și cele mai bune practici internaționale.

² Situația din octombrie 2021

		• Parteneriate Tematice Regionale: granturi oferite asociațiilor din diaspora pentru colaborarea și implementarea acțiunilor de dezvoltare socio-economică locală, educație și sănătate. • Abilitarea Femeilor din Diaspora: granturi oferite membrilor diasporei pentru implementarea proiectelor cu scopul îmbunătățirii condițiilor sociale și economice a femeilor migrante prin transferul de cunoștințe și abilități.
IDENTITATE+ TINERET		Diaspora. Origini. Reîntoarcere (DOR) DOR are ca scop consolidarea legăturilor emoționale, culturale și de identitate dintre tinerii de generația a doua din diaspora și RM. Prima ediție a avut loc în 2013. Taberele de copii din diaspora și taberele de tineret (E-calea spre casă) fac parte din Programul anual DOR.
REMITENȚE ANTREPRENORIAL	+	Diaspora Acasă Reușește (DAR) 1+ 3 (2019-2025) Programul DAR are ca scop utilizarea potențialului uman și financiar al diasporei în dezvoltarea socioeconomică a RM. Programul DAR se bazează pe principiul de parteneriat 1 + 3: diaspora + guvernul și/sau autoritățile locale + partenerii de dezvoltare și donatorii. Proiectul se axează pe infrastructură; protecția mediului; economie; optimizarea consumului de energie; cultură și protecție socială. Programul Femei în Afaceri Programul a fost lansat în 2016 și are drept scop oferirea suportului financiar și non-financiar prin acordarea granturilor pentru investiții și servicii relevante pentru dezvoltarea afacerilor de către femei. Programul este destinat femeilor care planifică să-și inițieze sau să-și extindă afacerile, în special în zonele rurale și acordă suportul pentru femeile antreprenoare la 3 etape diferite de dezvoltare a afacerii: suport la inițierea afacerii; suport pentru afaceri noi create; suport pentru companiile în creștere. Până la momentul de față Programul a sprijinit 614 contracte de finanțare, 89.47 mln. lei granturi aprobate, 138.83 mln. lei investite în economie, 2081 noi locuri de muncă Programul “Start pentru Tineri: o afacere durabilă la tine acasă” Programul „Start pentru Tineri” a fost aprobat în 2018. Programul are drept scop integrarea tinerilor din RM în circuitul economic prin facilitarea lansării și dezvoltării afacerilor sustenabile. Obiectivele specifice ale Programului sunt: • Stimularea spiritului antreprenorial în rândurile tinerilor; • Dezvoltarea competențelor antreprenoriale prin asigurarea suportului informațional, consultativ și educațional; • Susținerea financiară a tinerilor pentru lansarea și dezvoltarea unei afaceri; • Facilitarea implementării inovațiilor, a transferului tehnologic și de know-how De la începutul lansării, Programul a sprijinit 240 contracte de finanțare nerambursabilă, 38.71 mln. lei granturi aprobate, 66.31 mln. lei investiți în economie, 182 afaceri localizate în zonele rurale.

	Programul de Instruire Continuă – “Gestiunea Eficientă a Afacerii” (GEA) GEA oferă instruirii în domeniul dezvoltării relațiilor de afaceri, modele inovative de management de afaceri, sporirea performanței întreprinderii etc. Până la momentul de față prin intermediul programului au fost instruite în total 22623 persoane și organizate 771 seminare.
REMITENȚE	Pare 1+1 - Program Național de atragere a remitențelor în economie PARE a fost lansat în 2010 și este conceput să atragă remitențele în economie prin mobilizarea economiilor migranților, stimularea dezvoltării IMM-urilor și sprijinirea creării locurilor de muncă, în special la nivel local. Pentru fiecare Leu investit din remitențe PARE contribuie cu încă 1 Leu. De la momentul lansării Programul a sprijinit și co-finanțat 1757 inițiative de afaceri; 367.63 mln. lei fonduri alocate; 1080.15 miliarde lei investiți în economie; 640 migranți reveniți acasă.
REINTEGRARE SOCIALĂ+ANTREPRENORAT	Acord-cadru de parteneriat între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al RM și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare (OFII) al Republicii Franceze pentru punerea în aplicare a programului OFII de ajutor pentru reintegrare în RM Acest acord-cadru a fost semnat în 2017 și prevede suport de reintegrare la întoarcerea cetățenilor RM din Republica Franceză în țară. În baza tratatului, OFII oferă suport în vederea reintegrării sociale, reintegrării pe piața muncii și reintegrării prin inițierea unei afaceri.

În plus, autoritățile moldovenești au semnat până la momentul de față 7 acorduri în domeniul migrației de muncă cu Ucraina, Rusia, Azerbaidjan, Belarus, Italia, Israel și Bulgaria. La fel, a fost semnat un acord-cadru de parteneriat privind suportul la reintegrare migranților întorși din Franța prin care au fost finanțate deja 248 proiecte ale cetățenilor moldoveni care s-au reîntors voluntar. Aceste acorduri bilaterale sunt instrumente eficiente de gestionare a migrației circulare. De asemenea, RM are 14 acorduri bilaterale în domeniul securității sociale: România, Portugalia, Bulgaria, Luxemburg, Austria, Estonia, Cehia, Polonia, Ungaria, Belgia, Lituania, Germania, Turcia și Belarus, Italia și Grecia. În proces de finalizare sunt acordurile cu Rusia și Spania. [48]

BRD, creat în 2012, este autoritatea publică principală responsabilă de coordonarea politicilor referitor la DMD, precum și pentru menținerea unui dialog cu cele peste 250 de organizații ale diasporei create în comunitățile din peste 35 țări. BRD este o subdiviziune a Cancelariei de Stat, sub coordonarea directă a Prim-Ministrului. [13]

De menționat că, M&E constituie elementul indispensabil al mecanismului DMD, fiind menit să asigure măsurarea implementării abordării integrate a DMD, dar și identificarea timpurie a posibilelor devieri/probleme apărute în realizarea politicilor și programelor, cu operare de ajustări/adaptări corespunzătoare. Astfel, instituirea cadrului de M&E participativă în domeniul DMD la nivel național a fost rezultatul unui proces complex care a rezultat într-o Matrice din 63 de indicatori relevanți, grupați în 5

domenii specifice, și a unui Ghid cu instrucțiuni metodologice privind utilizarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul DMD pentru măsurarea implementării abordării integrate în acest sens. [44]

2. OBIECTIVUL ANALIZEI

Proiectul „*Consolidarea cadrului instituțional al Republicii Moldova (RM) în domeniul migrației și dezvoltării*” în faza a II-a este finanțat de către Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare pentru perioada 2019-2022 și implementat de către Cancelaria de Stat prin intermediul BRD.

Obiectivul general al proiectului este maximizarea impactului pozitiv al migrației și sporirea angajamentului diasporei în dezvoltarea socio-economică a RM, prin consolidarea cadrului național și local, asigurarea continuității și durabilității activităților implementate în prima fază a proiectului.

Obiective specifice:

- 1) Asigurarea coerenței dintre politicile naționale și locale în domeniul DMD;
- 2) Coordonarea abordării integrate a domeniului DMD;
- 3) Implementarea eficientă a programelor destinate diasporei.

Obiectivul evaluării date este de a realiza o analiză a nivelului de eficiență a politicilor, programelor și parteneriatelor în domeniul DMD și a impactului implementării acestora asupra Diasporei.

3. METODOLOGIA

Procesul de evaluare s-a bazat pe consultări participative și autoevaluare care a avut drept scop monitorizarea progresului implementării, nivelului de eficiență, identificarea lecțiilor învățate, precum și lacunelor și a blocajelor în procesul implementării politicilor și programelor în domeniul DMD și a impactului lor asupra Diasporei.

Următoarele instrumente de cercetare au fost aplicate pe scară largă pe parcursul fazelor de colectare și analiză a datelor:

- 1) *Analiza cuprinzătoare și revizuirea* documentelor disponibile, a datelor secundare, a informațiilor *generale* (cadrul legislativ național, studii, rapoarte, cercetări etc.);
- 2) *Analiza documentară și compilarea datelor* cu dezagregări prezentate de către instituțiile partenere APC pentru indicatorii relevanți cadrului de politici și programe din cadrul matricei M&E participativă a politicilor în domeniul DMD și a abordării integrate în acest sens;
- 3) *Analiza comparativă* a situației în domeniul DMD pe parcursul perioadei 2016-2020, în conformitate cu indicatorii relevanți cadrului de politici și programe din cadrul matricei M&E participativă a politicilor în domeniul DMD și a abordării integrate în acest sens;

- 4) Colectarea de date calitative prin intermediul *interviurilor semi-structurate aprofundate* cu părțile interesate relevante implicate direct sau indirect în implementarea sau beneficierea de politicile și programele în domeniul DMD (reprezentanți ai instituțiilor partenere APC; APL; liderii asociațiilor din diaspora);
- 5) Colectarea de date calitative prin *intervievarea* experților naționali și internaționali cu scopul contribuiri la o înțelegere mai profundă a subiectului evaluat, triangularea datelor colectate, compararea și relaționarea afirmațiilor din interviuri aprofundate;
- 6) Colectarea de date cantitative prin *chestionare de autoevaluare* distribuite între părțile interesate relevante care reprezintă instituțiile partenere APC selective implicate în implementarea politicilor și programelor în domeniul DMD. Chestionarele de autoevaluare au cuprins o serie de întrebări închise și deschise, pentru a oferi respondenților suficientă flexibilitate.

Pentru a selecta persoanele pentru interviuri a fost utilizată eșantionarea intenționată; selecția s-a concentrat asupra persoanelor care ar fi trebuit să fie cele mai bine informate despre implementarea politicilor și programelor în domeniul DMD. Prin urmare, interviurile semi-structurate aprofundate și interviurile cu experți au avut drept scop oferirea informațiilor valoroase despre activități, lecții învățate, lacune și provocări în implementare, realizări etc. relevante pentru scopul evaluării.

Abordarea metodologică s-a bazat pe triangularea datelor colectate pentru a obține o reflectare corectă a ceea ce se întâmplă pe teren. În acest scop, metodologia sugerată va încorpora următoarele două elemente cheie:

Triangularea sursei de date - folosind dovezi din diferite tipuri de surse de date, cum ar fi cercetarea primară și secundară,³ interviuri și discuții cu experți;

Triangularea metodologică - combinarea mai multor metode de colectare a datelor, cum ar fi analiza documentelor disponibile și interviuri (combinarea interviurilor aprofundate cu experții și interviurilor semi-structurate), atunci când se efectuează cercetări primare în momente diferite și în locuri geografice diferite.

Triangularea a adăugat încredere în validitatea și fiabilitatea datelor, constatărilor, concluziilor și recomandărilor. Evaluatorul a triangulat datele colectate prin diferite metode utilizate în evaluare (revizuirea documentelor, interviuri aprofundate, interviuri cu experți, chestionare de autoevaluare).

Triangularea a adăugat încredere în validitatea și fiabilitatea datelor, constatărilor, concluziilor și recomandărilor. Evaluatorul a triangulat datele colectate prin diferite metode utilizate în evaluare (revizuirea documentelor, interviuri aprofundate, interviuri cu experți, chestionare de autoevaluare).

Pentru a asigura confidențialitatea și anonimatul tuturor intervievaților, au fost aplicate liniile directoare etice și codul de conduită ale Grupului de evaluare al ONU. Acest lucru a asigurat procesul de evaluare etică

³ Cercetarea primară este o abordare de cercetare care implică colectarea directă de date (de exemplu, interviuri etc.) în timp ce cercetarea secundară este o abordare de cercetare care implică folosirea datelor deja existente atunci când se efectuează o evaluare sistematică (de exemplu, analiza documentelor disponibile etc.)

atunci când toți participanții la proces și-au putut exprima în mod deschis opiniile, protejând confidențialitatea răspunsurilor lor și respectând independența judecății, imparțialitatea, onestitatea și integritatea, responsabilitatea, drepturile și starea de bine a subiecților și comunități, confidențialitate, evitare a riscurilor, vătămării și împovărării celor care participă la procesul de evaluare, acuratețea, exhaustivitatea și fiabilitatea raportului și transparența.

Întrebările de cercetare formulate în funcție de cinci criterii de evaluare (*actualitate, eficacitate, eficiență, rezultat / impact și sustenabilitate*) au fost utilizate pentru a colecta date prin intermediul interviurilor, chestionarelor de autoevaluare și documentelor analizate.

Caseta 1. Întrebări de cercetare utilizate pentru evaluarea nivelului de eficiență a politicilor DMD și a impactului implementării acestora asupra Diasporei

Eficacitate

- Ce dovezi există cu privire la atingerea de către grupul de indicatori stabiliți a țintelor trasate și în realizarea rezultatelor preconizate în domeniile DMD?
- Care au fost factorii (interni și externi) care au contribuit la realizarea finalităților așteptate?
- Care au fost factorii, provocările și lacunele (interne și externe) care au împiedicat atingerea realizărilor așteptate?

Eficiență

- În ce măsură resursele și alte contribuții (fonduri, experiență și cunoștințe, timp etc.) se transformă în rezultate?
- În ce măsură obiectivele, acțiunile prioritare, acțiunile practice se potrivesc termenelor și indicatorilor de progres?
- Care este gradul de soliditate a politicilor în domeniul DMD?
- Care este gradul de aliniere a politicilor în domeniile DMD cu capacitățile existente ale autorităților de implementare și / sau ale altor părți interesate relevante?

Rezultat / impact

- Politicile și programele implementate în domeniul DMD au contribuit la schimbări pe termen lung?
- Ce diferență au făcut politicile și programele implementate în domeniul DMD pentru beneficiarii săi?
- În ce măsură au fost căutate sau stabilite parteneriate?
- Ce sinergii au fost dezvoltate (exemplu, între autoritățile centrale și locale, între guvern și asociațiile diasporei etc.)?

Sustenabilitate

- Cum poate politicile și programele în domeniul DMD să obțină rezultate mai bune pe viitor?
- Care sunt lecțiile învățate și bunele practici acumulate în perioada implementării?

- Ce capacități ale părților interesate care reprezintă instituțiile partenere APC trebuie dezvoltate în continuare în vederea implementării mai eficiente a politicilor și programelor în domeniul DMD?

Analiza documentară sistematică a fost utilizată pentru a afla informații cu caracter general și contextul legat de implementare a cadrului DMD: realizările și rezultatele obținute, lecțiile învățate și recomandările care vor rezulta din acest exercițiu. Datele din documente vor fi comparate cu datele din interviuri în analiză.

Au fost folosite ghiduri de interviuri aprofundate, ghiduri de interviuri cu experți și chestionare de autoevaluare pentru a colecta date calitative și cantitative. Majoritatea interviurilor au fost realizate prin intermediul diverselor platforme de comunicare on-line (Skype, Zoom, Viber, WhatsApp, FB Messenger) din cauza restricțiilor legate de COVID-19. Introducerea a fost utilizată pentru a asigura în mod explicit consimțământul informat de la toți cei intervievați. Pentru toate interviurile a fost asigurat anonimatul și non-atribuire.

Metodologia de evaluare a avut unele limitări care au fost abordate prin diferite strategii de atenuare.

Tabelul 3. Prezentare generală a limitărilor și strategiilor de atenuare

Nr.	Limitări	Strategia de atenuare
1.	Resurse limitate: constrângerile de timp ale evaluării limitează distribuția și numărul de interviuri susținute la fața locului	Pentru exercițiul de colectare a datelor au fost alocate 6 săptămâni. Acest lucru a permis utilizarea resurselor disponibile în mod eficient. BRD a furnizat informații importante în identificarea și contactarea unele părți interesate
2.	Restricțiile legate de COVID care limitează întâlnirile „față în față”	Majoritatea interviurilor au fost realizate prin intermediul diverselor platforme de comunicare on-line (Skype, Viber, WhatsApp, FB Messenger)
3.	Caracterul pătinator al amintirilor: în interviuri respondenții s-au concentrat pe evenimente mai recente	Respondenții au fost întrebați în mod specific despre activitățile anterioare pentru a colecta informații relevante începând cu 2016
4.	Eșantion de părți interesate care urmează să fie interviuate reprezentând doar nivelul central (APC-uri)	Pe baza analizei documentelor relevante și a cartografierii activităților în consultare cu BRD, evaluatorul a realizat, de asemenea, un număr de interviuri la nivel de APL-uri. Acest lucru a permis obținerea de informații și colectarea de date la nivel local
6.	Îngrijorările legate de validitatea și fiabilitatea datelor colectate prin interviuri	Pentru a asigura caracterul confidențial și anonim al interviurilor evaluatorul a aplicat liniile directoare etice și codul de conduită ale Grupului de evaluare al ONU

4. ANALIZA DATELOR

Analiza a fost efectuată prin comparație și triangulare a datelor colectate prin metodele de cercetare descrise. Compararea și triangularea constatărilor a fost făcută pentru a analiza eficiența politicilor în domeniul DMD în perioada 2016-2020 și impactul implementării acestora asupra Diasporei.

Analiza cantitativă a datelor s-a desfășurat în baza rapoartelor și datelor statistice colectate de la punctele de contact pentru DMD din cadrul instituțiilor APC, în conformitate cu 14 indicatori din Capitolul 4 „*Gestionarea migrației de reîntoarcere, facilitarea (re-) integrării și consolidarea diasporei*” și Capitolul 5 „*Cadrul de politici și programe și dialogul civil cu diaspora*” din „*Cadrul de Monitorizare și Evaluare a politicilor naționale în domeniul DMD*” (Anexă 1).

Colectarea datelor calitative a avut loc în perioada 12 august – 21 septembrie 2021. Au fost desfășurate și transcrise 16 interviuri aprofundate cu reprezentanții APC-urilor, APL-urilor, asociațiilor diasporei și experții naționali și internaționali au fost intervievați aprofundat (Anexa 2). Au fost completate 12 chestionare de autoevaluare de către reprezentanții APC-urilor și APL-urilor.

Scopul colectării și analizei cantitative și calitative a datelor rezidă în apreciere generală asupra gradului de integrare a domeniului DMD în cadrul politicilor și programelor sectoriale, mersului implementării mecanismului de abordare integrată a domeniului dat, dar și a impactului asupra migrației al măsurilor implementate. De asemenea, au fost identificate principalele probleme/provocări care afectează procesul de integrare a domeniului DMD în cadrul politicilor și programelor sectoriale.

5. CONSTATĂRILE ÎN URMA ANALIZEI CANTITATIVE A DATELOR

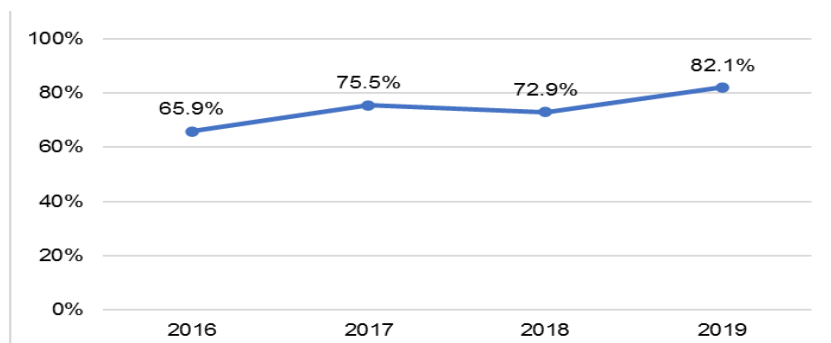
5.1 POLITICI CU CONSIDERARE A IMPACTULUI MIGRAȚIONAL ȘI A OPINIEI DIASPOREI

Mecanismul de abordare integrată a domeniului DMD instituționalizat în anul 2017 are scopul de consolidare și coordonare la nivelul APC și APL a obiectivelor strategice în domeniul DMD, dar și să consolideze calitatea dialogului civil, inclusiv cu membrii diasporei, în realizarea obiectivelor strategice ale politicii de stat în domeniul DMD.[45] De asemenea, în 2018 a fost lansat Mecanismul interinstituțional de referire pentru reintegrarea cetățenilor reîntorși de peste hotare. [10] Mecanismul are drept obiectiv să răspundă necesităților cetățenilor RM reîntorși de peste hotare în procesul de reintegrare prin dezvoltarea colaborării dintre APC, APL societatea civilă și mediul privat.

Analiza cantitativă a datelor s-a bazat pe evaluarea informațiilor și datelor statistice prezentate de către punctele de contact din cadrul APC, în conformitate cu 14 indicatori din Capitolul 4 „*Gestionarea migrației de reîntoarcere, facilitarea (re-) integrării și consolidarea diasporei*” și Capitolul 5 „*Cadrul de politici și programe și dialogul civil cu diaspora*” din „*Cadrul de Monitorizare și Evaluare a politicilor naționale în*

domeniul DMD”. Astfel, s-a constatat că autoritățile statului au reușit să sporească ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrației de la 65.9% în 2016 la 82.1% în 2019. [48]

Figura 1. Ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrațional

Sursă: Toartă Viorica. Vremiș Maria. Ghid cu instrucțiuni metodologice privind utilizarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul DMD pentru măsurarea implementării abordării integrate în acest sens. Proiectul comun OIM/PNUD/Programul Global “Integrarea Migrației în Strategiile Naționale de Dezvoltare” – Faza II, Chișinău 2018

Acest indicator depășește “indicatorul de rezultat” de 80% stabilit de Strategia “Diaspora 2025”. (Obiectivul 1. “Elaborarea și dezvoltarea cadrului strategic și operațional al domeniului diaspora, migrație și dezvoltare”. Indicatorii de monitorizare și evaluare pe termen mediu. “Ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrațional”. Indicator de Rezultat “80% din documentele de politici elaborate conțin impactul migrațional”). [4; 19] În același timp, ar fi important de subliniat că unele date prezentate pentru anul 2020 au fost fragmentate și incomplete. Unele instituții de stat au indicat doar acelea date care se referă nemijlocit la mandatul lor, fără a prezenta date care ar avea relevanța pentru domeniul DMD. Se observă existență în continuare a dificultății în înțelegere de către punctele focale din cadrul autorităților publice a noțiunilor de “impact migrațional” și “abordare integrate a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale”. Această problemă a fost semnalată și în cadrul analizei nivelului de implementare a cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul DMD și a abordării integrate în acest sens, realizată în 2020. [45] O explicație a lipsei sau insuficienței datelor coerente în 2020 poate fi legată de faptul că acest lucru s-a dovedit a fi dificil urmare a perturbării activității normale a autorităților publice relevante din cauza impactului nefast al pandemiei COVID-19 atât asupra RM, cât și țărilor de destinație pentru migranții moldoveni și membrii diasporei.

Tabelul de mai jos sintetizează datele disponibile în raport cu indicatorii selectivi, ceea ce permite trasarea anumitor tendințe cu privire la implementarea cadrului DMD din perspectiva cantitativă.

Tabelul 4. Lista selectivă a indicatorilor din cadrul de politici și programe și dialogul civil cu diaspora din cadrul de M&E a politicilor naționale în domeniul DMD (2016-2020)

Nr.	Denumirea indicatorului	Anii				
		2016	2017	2018	2019	2020
4.3	Număr de servicii consulare noi prestate de către misiunile diplomatice oficiile consulare ale Republicii	-	-	-	105000	102103

	Moldova peste hotare (cifră absolută; total servicii beneficiari)					
4.4	Numărul de persoane care au beneficiat de protecție și sprijin din partea MDOC în situații de criză conform mecanismului de acordare a sprijinului de urgență (cifră absolută, total)	-	-	-	60	25 000
5.1.	Ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrațional (%)	65,9	75,5	72,9	82,1	-
5.4.	Număr de programe orientate spre valorificarea competențelor obținute în procesul migrației în dezvoltarea afacerilor și în comunități, elaborate și implementate (cifră absolută)	3	4	5	5	6
5.5	Număr de programe de formare continuă orientate spre nevoile cetățenilor RM reîntorși de peste hotare Programe:	,				
	PARE 1+1 (proiecte investiționale aprobate)	213	210	209	224	187
	PNAET (finalizat în 2017) (persoane instruite)	210	718	-	-	-
	Femei în afaceri (persoane instruite)		408	408	364	295
	(proiecte investiționale aprobate)		-	201	178	235
	Gestiunea eficientă a afacerii (GEA) (persoane instruite)	2396	2156	1550	1263	2100
	START pentru tineri (persoane instruite)		-	-	988	594
	(proiecte investiționale aprobate)					269
5.6	Numărul persoanelor integrate și reintegrate prin intermediul mecanismului bazat pe principiul abordării integrate a domeniului de (re)integrare la nivel central și local (cifră absolute, total)		1967	1177	1029	-
	Reintegrate în câmpul muncii (cifră absolută, total)		823	375	215	-
5.7	Număr de proiecte implementate în cadrul programului guvernamental „Diaspora Engagement Hub” (cifră absolută, total proiecte)	39	83	16	9	10
5.13	Numărul grupurilor de Excelență ale Diasporei funcționale (cifră absolută)		5	-	-	-
5.14	Numărul propunerilor de politici publice elaborate de grupurile de Excelență ale Diasporei		5	-	-	-

Datele obținute confirmă, în principiu, dinamica pozitivă, deși cu anumită variabilitate, în implementarea cadrului DMD în perioada 2016 -2020. Totodată, se observă încetinirea procesului de implementare a activităților relevante programului guvernamental “DEH” și integrării și reintegrării migranților reveniți prin intermediul mecanismului bazat pe principiul abordării integrate a domeniului de (re)integrare la nivel central și local. Prin urmare, aceste programe ar necesita o reconceptualizare din perspectiva ajustării lor la solicitările și interesele schimbătoare ale membrilor diasporei.

Constatarea 1. De la începutul implementării mecanismului DMD, autoritățile statului au reușit să sporească ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrației de la 65.9% în 2016 la 82.1% în 2019. În același timp, se observă existență în continuare a dificultății în înțelegere de către punctele focale din cadrul autorităților publice a noțiunilor de *“impact migrațional”* și *“abordare integrate a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale”*.

Constatarea 2. Datele obținute confirmă, în mare parte, dinamica pozitivă în implementarea cadrului DMD în perioada 2016 - 2020. Totodată, se observă încetinirea procesului de implementare a activităților relevante programului guvernamental “DEH” și integrării și reintegrării migranților reveniți prin intermediul mecanismului bazat pe principiul abordării integrate a domeniului de (re)integrare la nivel central și local.

5.2 PROGRAME PENTRU REINTEGRARE ȘI VALORIFICARE A BENEFICIILOR MIGRAȚIEI

Pe parcursul perioadei 2016-2020 în RM au fost implementate cu succes o serie de programe pentru reintegrare și valorificare a beneficiilor migrației.

(i) Programul de Atragere a Remitențelor în Economie „PARE 1+1”;

Programul guvernamental “PARE 1+1”, lansat în 2010 cu sprijinul financiar al UE și implementat de ODIMM, este destinat lucrătorilor migranți sau rudelor de gradul I ale acestora (copii, părinți, soți), care doresc să inițieze sau să extindă afaceri în RM. Acesta are drept scop mobilizarea resurselor umane și financiare ale lucrătorilor migranți moldoveni în dezvoltarea economică durabilă a RM prin stimularea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii de către lucrătorii migranți și beneficiarii de remitențe. Programul activează în baza regulii „1+1”, astfel încât fiecare leu investit din remitențe este suplinit cu un leu în formă de grant. Suma grantului este de maxim 250 000 lei. În cadrul Programului antreprenorii pot beneficia de un grant în baza regulii „1+1”, astfel fiecare leu investit din remitențele beneficiarului va fi suplinit cu un leu din cadrul Programului. De exemplu, în anul 2020 din totalul persoanelor instruite în cadrul Programului „PARE 1+1” 56,2% au fost lucrători migranți, iar 43,8% - rude de gradul I a acestora.

Tabelul 5. Dinamica persoanelor instruite print intermediul Programului “PARE 1+1” pe durata implementării acestuia (2010-2019)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total
Numărul de seminare	1	9	6	11	22	8	10	11	10	7	2	97
Numărul persoane instruite, total	20	215	121	260	498	198	271	310	313	204	201	2611
Numărul de femei instruite	-	-	-	71	142	52	95	89	108	64	76	697

Numărul de tineri instruiți	-	-	-	-	-	-	135	154	115	97	76	614
-----------------------------	---	---	---	---	---	---	-----	-----	-----	----	----	-----

Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021; Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2019, ODIMM, Chișinău, 2020

În 2020 lucrătorii migranți participanți la Program proveneau din 31 de țări, 61% activează în țările UE, 35% în alte țări ale lumii, iar 3% activează în țările CSI. Cei mai mulți lucrători migranți, ca și în anii precedenți, activează în Italia (23%), după care urmează Marea Britanie (13,2%), Rusia (11%), Germania (10%), Franța (8%), România (7,5%) etc. [41]

Tabelul 6. Țările din care vin migranții participanți la instruiți în cadrul Programului “PARE 1+1”, % (2017-2020)

Nr.	Țara unde activează lucrătorii migranți	2017	2018	2019	2020
1	Italia	108	91	60	46
2	Federația Rusă	52	43	27	22
3	Marea Britanie	36	43	35	27
4	Germania	18	29	23	20
5	SUA	18	6	8	9
6	Franța	16	17	11	16
7	Israel	12	12	11	7
8	România	10	11	7	15
9	Spania	8	10	1	3
10	Irlanda	4	11	7	7

Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021; Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova pentru anul 2019, ODIMM, Chișinău, 2020

Este de menționat că mai mult de jumătate din beneficiarii programului “PARE 1+1” sunt întreprinderi gestionate de către rudele de gradul I al migranților, insuflând o posibilă reîntoarcere a acestora sau o formă de investiție pentru a crea un venit adițional. În plus, mai mult de 60% din aceste finanțări sunt de regulă direcționate către întreprinderi existente care intenționează să-ți extindă capacitatea. Putem evidenția faptul că numărul cererilor de finanțare a fost constant peste ale celor încheiate, reflectând o acoperire insuficientă a finanțărilor nerambursabile. Spre exemplu, în perioada 2016-2019 au fost depuse 933 de cereri de finanțare nerambursabilă și au fost acceptate 853. [48]

Tabelul 7. Volumul granturilor aprobate și investițiilor în economie, mln. lei

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total
Proiecte investiționale aprobate spre finanțare	73	69	171	191	213	210	209	224	210	187	1757
Suma granturilor aprobate	12,99	12,73	32,01	37,05	14,96	62,36	43,7	54,59	51,87	45,37	367,63
Volumul investițiilor în economie	44,19	43,33	109,65	126,08	131,94	123,99	118,79	138,85	127,83	115,54	1080,16

Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021; Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2019, ODIMM, Chișinău, 2020

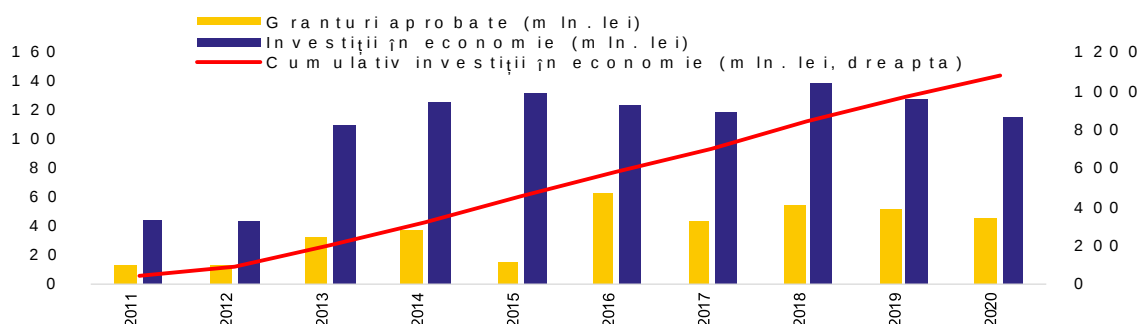
Urmare a succesului și impactului pozitiv înregistrat, Programul „PARE 1+1” a fost extins de 2 ori în 2015 (2015-2018) și în 2018 (2018-2021). [48] Astfel, începând cu 2018, în bugetul de stat sunt alocate anual 40 mln. de lei, ceea ce permite cofinanțarea a 480 de afaceri ale lucrătorilor migranți și/ sau rudelor de gradul I ale acestora. Totodată, ODIMM a atras resurse financiare externe în cadrul Proiectului *“Support to SMEs in rural areas”* finanțat de UE, pentru implementarea Programului “PARE 1+1”, fiind alocate aproximativ 49 milioane lei, pentru o perioadă de 3 ani (2019 – 2021). Prin urmare, acest lucru a adus la posibilă cofinanțarea suplimentară a circa 500 de afaceri ale lucrătorilor migranți și/ sau rudelor de gradul I ale acestora. [41]

În context, este important de subliniat că implementarea Programului „PARE 1+1” a scos în evidență și anumite subtilități și provocări. Așadar, analiza în dinamică a întreprinderilor beneficiare de finanțare nerambursabilă arată că trendul de creștere a numărului întreprinderilor nou create s-a menținut din 2010 până în anul 2015, iar în anul 2016 s-a înregistrat cel mai mic nivel al start-up-urilor participante la Program, care a constituit doar 25,7% din totalul beneficiarilor de grant. În perioada anilor 2017-2019 se observă o dinamică negativă a numărului întreprinderilor nou create, beneficiare de finanțare nerambursabilă, de la 85 în 2017 până la 75 în 2019, care și în mărime procentuală variază de la 42,6% în 2017 până la 35,7% în anul 2019. Totodată, această tendință de diminuare a numărului întreprinderilor nou create în sectorul IMM, s-a observat și pe plan macroeconomic. [41] În același timp, în ultimii ani crește numărul întreprinderilor care se află în faza de dezvoltare, fapt care relatează că mai mulți migranți și rude de gradul I ai acestora aplică la finanțare pentru a-și extinde afacerea sau pentru a relansa activitatea antreprenorială. În anul 2019 se observă o creștere esențială a numărului întreprinderilor create și administrate de femei, care au înregistrat cea mai înaltă pondere de 36,2% din totalul întreprinderilor pe parcursul întregii perioade de derulare a Programului “PARE 1+1”, fapt care evidențiază că tot mai multe femei devin antreprenori și își valorifică abilitățile manageriale, creând și dezvoltând o afacere. De asemenea, se constată că și ponderea întreprinderilor create de tineri în ultimii ani depășește nivelul de 40 % din totalul beneficiarilor. [42] Din discuțiile cu antreprenorii, beneficiari ai Programului “PARE 1+1”, au fost identificate următoarele probleme și obstacole cu care se confruntă (prin prisma cadrului DMD):

- 1) Circa 86% din cei intervievați consideră că insuficiența forței de muncă și calificarea scăzută a acestora prezintă obstacolul de bază cu care se confruntă în activitatea antreprenorială;
- 2) Insuficiența culturii antreprenoriale;
- 3) Insuficiența resurselor financiare pentru creșterea afacerilor;
- 4) Imposibilitatea sau tergiversarea procesului de achiziții a echipamentelor importate;
- 5) Pregătirea insuficientă a antreprenorilor în domeniul dezvoltării și gestionării eficiente a afacerii;
- 6) Modificările frecvente ale cadrului legal;
- 7) Lipsa cunoștințelor în domeniul legislației muncii;
- 8) Unii antreprenori s-au ciocnit de probleme birocratice în teritoriu (acordarea autorizațiilor, licențelor etc.);
- 9) Lipsa cunoștințelor cu referire la procedurile vamale la export și import;
- 10) Nu sunt cunoscute pe deplin beneficiile asocierii antreprenorilor și care sunt posibilitățile de accesare a piețelor externe;
- 11) Piața de desfacere redusă, mai ales în contextul pandemiei; [41; 42]

În pofida acestor provocări, Programul PARE 1+1 s-a dovedit a fi unul de succes. Pe parcursul derulării Programului a fost facilitat accesul la finanțare pentru 1757 întreprinderi, care au efectuat investiții în economie de peste 1 miliard de lei, dintre care 368 mln. lei constituie suma granturilor transferate în cadrul Programului, astfel, fiecare leu acordat sub formă de grant generează circa 3 lei investiții în economie. [41]

Figura 2. Investițiile în economie prin intermediul Programului PARE 1+1 (2011-2020)

Sursă: Vicol Dumitru, Pistrinciu Vadim. *Diaspora, nu este "paralelă"! Notă Analitică.* Această Notă Analitică a fost elaborată în cadrul proiectului „Poduri de Legătură cu UE: Securizarea procesului de europeanizare al Republicii Moldova”, implementat cu susținerea Fundației Soros Moldova. Iulie 2021. <http://ipre.md/2021/07/06/video-diaspora-nu-este-paralela/>

Constatarea 3. Programul „PARE 1+1” s-a dovedit a fi unul dintre cele mai de succes programe pentru reintegrare și valorificare a beneficiilor migrației, reușind să mobilizeze în 10 ani de peste 1 mld. de lei în formă de investiții în economie. Totodată, implementarea Programului a scos în evidență și anumite subtilități și provocări, cum ar fi micșorarea numărului de întreprinderi nou create, începând cu 2016; insuficiența forței de muncă și calificarea scăzută a acestora; insuficiența culturii antreprenoriale și resurselor financiare pentru

creșterea afacerilor; pregătirea insuficientă a antreprenorilor în domeniul dezvoltării și gestionării eficiente a afacerii; modificările frecvente ale cadrului legal; piața de desfacere redusă, în special în contextul pandemiei etc.

(ii) Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET) care după expirare a fost substituit în anul 2018 cu Programul „START pentru tineri – O afacere Durabilă da tine acasă”

Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET) a fost finanțat de către Guvernul RM în perioada 2008-2017. Beneficiarii Programului au fost persoane fizice și juridice tinere care își desfășoară activitatea de întreprinzător în toate domeniile din regiunile rurale cu vârsta cuprinsă între 18-35 ani. Sursele de finanțare ale programului au constituit fondurile împrumuturilor și granturilor externe de stat a Proiectelor Investiționale pentru dezvoltare, re-creditate de Ministerul Finanțelor al RM.

Pe parcursul implementării programului s-a constatat o cerere medie a tinerilor pentru participare la instruiți cu fluctuații spre creștere sau descreștere pe ani, în dependență de mai mulți factori obiectivi și subiectivi. Astfel, cei mai mulți tineri au fost instruiți în anii 2011, 2012, 2013, 2014 și 2017. Perioadele cu instruiți mai modeste sunt legate fie că de începutul implementării programului (2008-2010), unde gradul de informare a tinerilor era relativ mic, fie că de influența situației economice din țară și lipsa resurselor financiare pentru realizarea programului (2014, 2015). Totodată, evaluarea finală a programului a arătat că Componenta „Instruire antreprenorială” implementată de ODIMM a contribuit semnificativ la dezvoltarea competenței antreprenoriale în rândul tinerilor, care este una importantă pentru deprinderile de viață, conform evaluărilor “Small Business Act”. Pe parcursul implementării programului, de instruiți au beneficiat circa 5000 de tineri din toate raioanele țării, inclusiv 2223 de femei. Participarea la instruiți a servit drept imbold și motivație pentru unii tineri care imediat după instruiți sau și în timpul lor au inițiat afacerea. În același timp, doar 7% dintre respondenții care au o afacere susțin că și-au înființat/dezvoltat afacerea beneficiind de finanțarea oferită de programul PNAET. Respectiv, celelalte 93% dintre respondenții care dețin o afacere (cele 22.2%) au aplicat doar la componenta I „Instruirea antreprenorială” a programului PNAET. [25]

În 2018 Guvernul a aprobat Programul „START pentru TINERI”: o afacere durabilă la tine acasă” drept continuare a PNAET. [9] Programul are ca scop dezvoltarea spiritului antreprenorial în rândul tinerilor și încurajarea inițierii afacerii, în special în zonele rurale, prin facilitarea accesului la resurse financiare, instruire, consultanță și mentorat în gestiunea și extinderea afacerii. Programul vine să complimenteze spectrul de instrumente de suport existente, dedicate tinerilor, în scopul facilitării inițierii și dezvoltării afacerilor, astfel, contribuind la menținerea tinerilor în țară, crearea locurilor de muncă și dezvoltarea socio-economică a localităților rurale. [42]

Tabelul 8. Numărul persoanelor instruite în cadrul Programului „Start pentru Tineri” (2019-2020)

Nr./o	Programe/Indicatori	Nr. persoane instruite			Ponderea femei (%)	Ponderea tineri (%)
		Anul 2018	Anul 2019	Anul 2020	Anul 2020	
1.	Programul „Start pentru Tineri”	-	988	594	51%	100%

Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021

Impactul aplicării în practică a Programului „START pentru TINERI: o afacere durabilă la tine acasă”, care s-a dovedit a fi un instrument guvernamental eficient de dezvoltare a antreprenorialului în rândul tinerilor, contribuie la: (i) dezvoltarea competențelor antreprenoriale în rândul tinerilor; (ii) motivarea tinerilor de a lansa și dezvolta o afacere; (iii) apariția afacerilor inovative, inclusiv în zonele rurale, (iv) creșterea numărului întreprinderilor active și a locurilor de muncă în zonele rurale, precum și menținerea tinerilor în țară. Ca rezultat al implementării Programului în perioada 2018-2020, 366 de tineri au inițiat propriile afaceri. În anul 2020 suma granturilor aprobate a constituit 38,99 mln. lei și 269 proiecte investiționale aprobate spre finanțare, ceea ce favorizează investiții în economie de circa 66,36 mln. lei și 551 locuri de muncă create. Astfel, se constată efectul economic multiplicator a investițiilor în economie (1 leu acordat sub forma de grant atrage încă circa 1 leu investiții în economie). [12]

(iii) Programul de abilitare economică a femeilor „Femei în afaceri”

Programul „Femei în afaceri” a fost aprobat în 2016 în scopul oferirii suportului financiar și non-financiar prin acordarea granturilor pentru investiții și servicii relevante pentru dezvoltarea afacerilor de către femei. [5]

Programul este orientat spre atingerea următoarelor **obiective**:

1. Creșterea oportunităților economice pentru femei, prin reducerea barierelor la inițierea sau dezvoltarea unei afaceri;
2. Facilitarea accesului la investiții și asistență pentru dezvoltarea afacerilor gestionate de femei, menite să completeze suportul financiar și non-financiar disponibil la moment pentru femeile antreprenoare din RM;
3. Crearea unui model național integrat de suport pentru dezvoltarea antreprenorialului feminin, care vizează diferite etape de dezvoltare a businessului: de la planificarea afacerii (inițiere) – la întreprinderi nou create și până la afaceri în creștere;
4. Consolidarea infrastructurii naționale de suport a IMM-ilor, prin extinderea serviciilor oferite în scopul reducerii obstacolelor specifice pe care le confruntă femeile în afaceri;
5. Contribuirea la realizarea politicilor prioritare privind egalitatea de gen și dezvoltarea economică.

Programul este destinat femeilor care planifică să-și inițieze sau extindă afacerile, în special în zonele rurale și va acorda suportul pentru femeile antreprenoare la **3 etape diferite de dezvoltare a afacerii**:

Tabelul 9. Numărul persoanelor instruite în cadrul Programului „Femei în afaceri” (2017-2020)

Nr./o	Programe/Indicatori	Nr. persoane instruite				Ponder ea femei (%)	Ponderea tineri (%)
		Anul 2017	Anul 2018	Anul 2019	Anul 2020	Anul 2020	
	Programul „Femei în afaceri”	408	408	364	295	100%	53%

Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021; Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova pentru anul 2019, ODIMM, Chișinău, 2021; Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova pentru anul 2017, ODIMM, Chișinău, 2018

Prin participarea la **Componenta II** a Programului, beneficiarii vor obține suport financiar nerambursabil pentru investiții de scară mică și servicii de dezvoltare a afacerii destinat eficientizării investițiilor (*valoarea maximă a finanțării nerambursabile în cadrul Componentei II nu va depăși suma de 165 000 lei/beneficiar*).

Tabelul 10. Impactul economic al Programului "Femei în Afaceri" (2019-2020)

Nr.	Programe/Indicatori	Nr. proiecte investiționale aprobate spre finanțate		Suma granturilor aprobată, (mil. lei)		Volumul investițiilor preconizat în economie, (mil. lei)		Numărul locurilor de muncă	
		2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
	Programul „Femei în afaceri”	178	235	23,37	37,54	33,04	54,74	590	593

Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021

Componenta III a Programului prevede acordarea suportului financiar pentru investiții în bază de Concurs, pentru îmbunătățirea proceselor operaționale, cercetare și dezvoltare, inovații, accesul la piețele de desfacere externe și servicii complementare de dezvoltare a afacerilor în vederea maximizării potențialului de export (*suma finanțării nerambursabile este de până la 1 649 000 lei. Suportul financiar constituie 70% din valoarea totală a proiectului investițional*). În anul 2020 a fost desfășurată și Componenta III a Programului "Femei în afaceri" – *Finanțarea afacerilor la scară mare* - destinată companiilor active cu o activitate mai mare de 2 ani, create și gestionate de femei, ce planifică o creștere a cifrei de afaceri și/sau a numărului angajaților, prin extinderea pieței de desfacere, export și inovare. În cadrul acestei componente au fost finanțate 9 companii, care au demonstrat inovația și potențialul de export urmare implementării proiectelor investiționale. [41]

Totodată, efectuarea unei analize în baza vizitelor de monitorizare post-finanțare în 2019 a arătat că, 61% din afacerile create și gestionate de către femei care au beneficiat de suport în cadrul Programului înregistrează profit, iar întreprinderile în mediu au câte 2 angajați, majoritatea fiind femei. În același timp, cele mai stringente probleme declarate de beneficiare sunt (*prin prisma cadrului DMD*):

- 1) Lipsa cadrelor, îndeosebi calificate, fluctuația cadrelor;
- 2) Insuficiența resurselor financiare pentru creșterea afacerilor;
- 3) Piața de desfacere redusă;
- 4) Politica de salarizare nefavorabilă;
- 5) Informația este dispersată și nu se găsesc experți în domeniu care să ofere suport consultativ corect, integrat și complex;
- 6) Nu există cadrul normativ bine reglementat ce ține de vânzări online, precum și înregistrarea fiscală a încasărilor bănești;
- 7) Sistemul bancar nu este flexibil pentru a răspunde necesităților micilor întreprinzători;
- 8) Lipsa mecanismelor de livrare ieftină. [42]

În pofida unor dificultăți întâmpinate de beneficiarii Programului, începând cu 2016, el a contribuit la crearea a 2018 locuri de muncă, fiind aprobate 614 contracte de finanțare, în baza cărora s-au aprobat 89,47 mln. lei în formă de credit, ceea ce a rezultat în 138, 83 mln. lei investiți în economie. [36]

(iv) Programul de instruire continuă „Gestiunea Eficientă a Afacerii”

Programul național de instruire continuă a antreprenorilor „Gestiunea Eficientă a Afacerii” (GEA) a fost lansat în anul 2009. Programul este destinat antreprenorilor de orice vârstă ce practică activități economice sub orice formă de organizare juridică, care doresc să-și sporească abilitățile în domeniul antreprenorial pentru asigurarea gestionării eficiente a afacerii. Scopul Programului este sporirea nivelului de cunoștințe a agenților economici pentru desfășurarea unei activități economice eficiente.

Tabelul 11. Dinamica persoanelor instruite prin intermediul Programului GEA (2016-2020)

Anul	Numărul de seminare	Numărul persoane instruite, total	Numărul femei instruite	Tineri instruiți
2016	89	2396	1599	-
2017	78	2156	1292	703
2018	58	1550	998	507
2019	48	1263	760	377
2020	56	2100	1260	1491

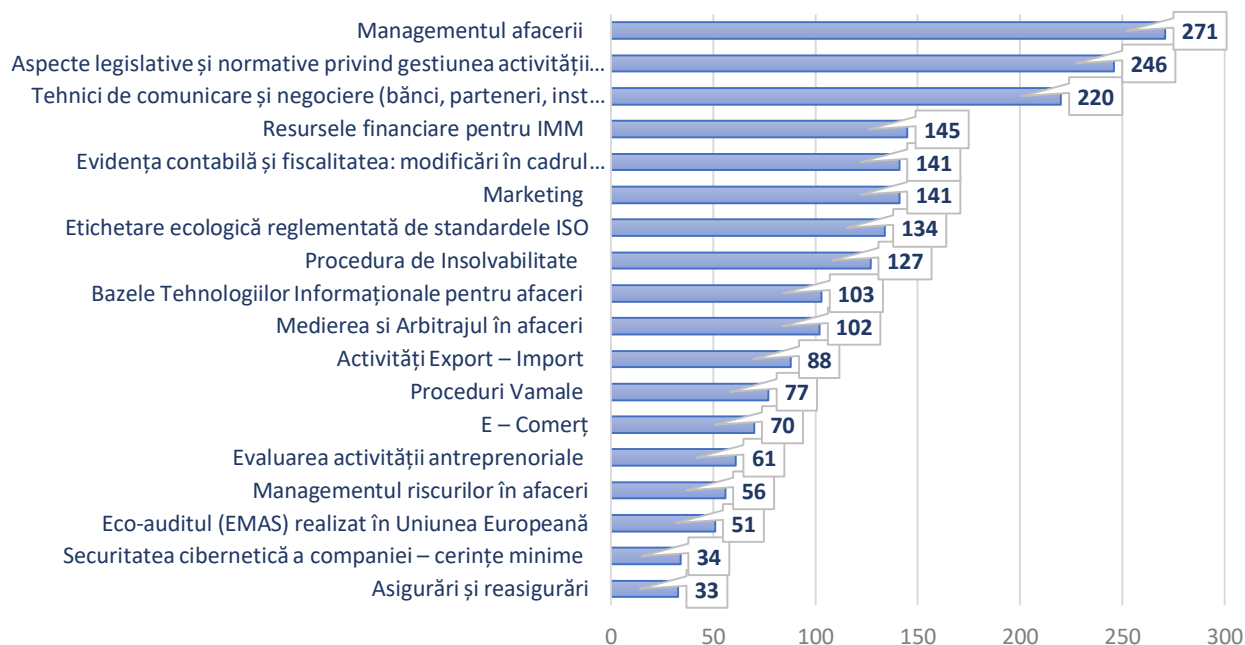
Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021; Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2019, ODIMM, Chișinău, 2020

Programul GEA a fost pe larg folosit de ODIMM drept un instrument de a spori gradul de reziliență a întreprinderilor locale față de criza economică generată de pandemia COVID-19 în 2020. Programul a venit ca un pachet de sprijin imediat pentru IMM, având drept scop oferirea unei serii de instruiri, transfer de experiență și ghidare online pentru antreprenori, astfel încât aceștia să-și poată adapta afacerile la noile realități, să-și găsească noi nișe pe piață și să identifice soluții alternative de comercializare a produselor și serviciilor prin sporirea competitivității acestora pe piețele naționale cât și cele externe. Tematicile instruirilor online răspund necesităților imediate ale antreprenorilor din sectorul IMM în perioada de criză, și anume:

- 1) Utilizarea tehnologiilor inovative și creative precum și îmbunătățirea accesului la informații pentru IMM;
- 2) Dezvoltarea calitativă a forței de muncă și a competențelor acestora privind marketingul online și E-Comerțul;
- 3) Adaptarea programelor și evaluarea activităților antreprenoriale în perioadele de criză și post criză;
- 4) Educație inițială și continuă cu privire la necesitățile și tendințele de dezvoltare, precum și managementul riscurilor în afaceri. [41]

Pe parcursul anului 2020, persoanele care au beneficiat de Programul GEA au avut posibilitatea de a alege din 20 module de instruire.

Figura 3. Distribuția persoanelor instruite în cadrul Programului GEA după module, 2020

Sursă: Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din RM pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021

Impactul produs de Programul GEA poate fi divizat în două direcții mari privind creșterea nivelului de cunoștințe și competențe antreprenoriale ale managerilor IMM:

- 1) Implementarea unor metode inovative în cadrul afacerii;
- 2) Creșterea culturii antreprenoriale și a competitivității în rândurile IMM autohtone;

Prin implementarea Programului GEA, ODIMM și-a atins scopul stabilit și anume de a oferi o instruire continuă antreprenorilor și angajaților din sectorul IMM, de a spori abilitățile antreprenoriale și a oferi informații actualizate. Beneficiarii Programului și-au sporit abilitățile de adaptare la noile schimbări ale mediului de afaceri. [41]

(v) Programul de ajutor pentru reintegrarea cetățenilor reîntorși implementat cu suportul OFII

Acordul cadru de parteneriat între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS) și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare (OFII) privind punerea în aplicare a programului OFII de ajutor pentru reintegrare în RM a fost semnat la 2 octombrie 2017. ANOFM reprezintă instituția care implementează prezentul acord. Pe parcursul anilor 2018-2019 au fost finanțate 248 de proiecte ale cetățenilor moldoveni care s-au reîntors voluntar din Franța (128 proiecte în anul 2018 și 120 proiecte în anul 2019), majoritatea acestora fiind în domeniul agriculturii: procurarea utilajului agricol, creșterea bovinelor, creșterea legumelor, apicultură, fabricarea brichetelor pentru încălzire etc. [45] În anul 2020 situația provocată de pandemia Covid-19 a

condus la schimbări majore în procesul de implementare a Programului. În conformitate cu prevederile Acordului-cadru, a fost organizat 1 Comitet de selecție a proiectelor de reintegrare în format on-line, cu participarea reprezentanților MSMPS și ANOFM la validarea proiectelor de reintegrare. În rezultat, pe parcursul anului 2020 au fost validate și finanțate 16 proiecte de reintegrare economică. Totodată, în această perioadă dificilă a fost asigurată gestionarea și oferirea suportului adițional pentru persoanele de etnie romă reîntoarce cu suportul OFII, în coordonare cu alte direcții ale MSMPS, precum și instituții cu competență în domeniu. [30]

Rezumând, toate aceste programe sus-menționate oferă o gamă întreagă de servicii de suport (informare și comunicare, instruire antreprenorială, acordare de granturi pentru inițierea/dezvoltarea afacerii), urmărind stimularea reîntoarcerii migranților moldoveni și crearea condițiilor pentru valorificarea potențialului lor, inclusiv diminuarea fluxurilor migraționale în rândul tinerilor și femeilor. [45]

5.3 PARTENERIATE PENTRU IMPLEMENTAREA PROGRAMELOR ȘI INIȚIATIVELOR PENTRU DEZVOLTARE

Mecanismele și procedurile inițiate de către Guvern ce permit entităților publice să se angajeze în parteneriate de încredere cu organizațiile din diasporă, de cele mai multe ori rezultă în rezultate pozitive pentru dezvoltarea țării. Astfel, membrii comunităților de migranți au posibilitatea de a se implica nemijlocit în inițierea și implementarea proiectelor de dezvoltare ale comunităților de origine, răspunzând, în același timp, la solicitările venite din partea autorității publice partenere. [45]

(i) Programul guvernamental de granturi tematice Diaspora Engagement Hub (DEH)

Programul DEH, care este implementat, începând cu anul 2016, de către BRD cu suportul financiar al SDC, este adresat cetățenilor originari din RM aflați peste hotare, inclusiv asociațiilor și grupurilor de inițiativă. Scopul programului este de a-i susține pe moldovenii din străinătate în implementarea ideilor lor și de a pune în valoare capitalul uman al diasporei. Până în anul 2019 au fost derulate 3 runde ale Programului, iar numărul subprogramelor tematice pentru implementarea cărora au fost acordate granturi a variat în funcție de rundă, acestea fiind: (i) Proiecte de crowdfunding ale diasporei; (ii) Abilitatea femeilor din diasporă; (iii) Program local de revenire voluntară a diasporei; (iv) Proiecte inovatoare ale diasporei; (v) Reîntoarcerea profesională a diasporei; (vi) Centre educaționale în diasporă și (vii) Parteneriate tematice regionale. [13]

În anul 2019 au fost selectate și aprobate 9 subprograme tematice (cu 2 mai multe, decât au fost planificate): 3 subprograme tematice în domeniu *“Reîntoarcerea Profesională a Diasporei”* și 6 subprograme tematice în domeniul *“Proiecte inovatoare ale diasporei”*. În 2020 au fost aprobate 10 subprograme tematice, dintre care 2 subprograme în domeniul *“Reîntoarcerea Profesională a Diasporei”*, 3 subprograme în domeniul *“Proiecte inovatoare ale diasporei”* și 5 – *“DEH destinat tinerilor din diaspora”* (2 din care au fost finanțate din bugetul de stat) [11]. Totodată, implementarea subprogramelor DEH a fost parțial compromisă de pandemia Covid-19, începând cu 2020. În contextul realităților pandemice și urmare a dialogului cu beneficiarii selectați, BRD-ul a propus implementarea subprogramelor la distanță. În pofida provocărilor menționate, în 2021 implementarea Programului DEH a continuat. De exemplu, în aprilie anului curent au fost aprobate spre

finanțare 6 subprograme (3 din fondurile SDC și 3 cu finanțarea din bugetul de stat), dintre care *“Reîntoarcerea Profesională a Diasporei”* – 1 subprogram (din fondurile SDC); *“Proiecte inovatoare ale diasporei”* – 2 subprograme (2 din fondurile SDC, 1 din bugetul de stat); DEH destinat tinerilor din diaspora (2 subprograme cu finanțare din bugetul de stat). [39]

Conform datelor BRD, de la începutul implementării programului au fost finanțate nerambursabil în cadrul subprogramelor tematice circa 100 de proiecte. [20] Analiza evoluției implementării Programului DEH confirmă interesul constant față de Program din partea membrilor diasporei, *“Proiecte inovatoare ale diasporei”*, *“Reîntoarcerea Profesională a Diasporei”* și *“DEH destinat tinerilor din diaspora”* deținând top-ul preferințelor aplicanților.

Un aspect important care contribuie la sustenabilitatea Programului constituie finanțarea lui atât din sursele partenerilor de dezvoltare (SDC), cât și din bugetul de stat. În context, se pare fezabilă extinderea acestui Program în scopul continuării valorificării capitalului uman al diasporei pentru dezvoltarea socio-economică a țării cu un accent sporit pe următoarele subprograme tematice: *“Proiecte inovatoare ale diasporei”* și *“Reîntoarcerea Profesională a Diasporei”*.

(ii) Modelului inovativ de canalizare a potențialului migranților în dezvoltarea localităților lor de baștină, creat și pilotat cu suportul proiectului PNUD „Migrațiune și Dezvoltare Locală” pe parcursul anului 2015-2020

Un model inovativ și de succes de canalizare a potențialului migranților în dezvoltarea localităților lor de baștină a fost lansat și pilotat cu suportul proiectului PNUD „Migrația și Dezvoltare Locală” (MiDL) pe parcursul anului 2015-2018 în 38 de localități din toate zonele geografice ale Moldovei. În rezultat, în localitățile respective a fost integrată cu succes migrația în dezvoltarea locală atât la nivel instituțional (primarii și persoanele responsabile pentru migrație desemnate și capacitate, baze de date locale pe migrație lansate și actualizate regulat), cât și la nivel de politici (strategiile locale de dezvoltare socio-economică elaborate/actualizate, având aspectele migraționale integrate pe deplin), prin consultarea largă a migranților pe durata întregului proces. Au fost create și consolidate 38 AdB drept mecanism instituțional de implicare continuă și eficientă a migranților în planificarea dezvoltării locale. De asemenea, au fost implementate 55 proiecte de infrastructură și social-economice, beneficiarii cărora fiind peste 316 mii de persoane (din care 55% femei). De menționat ca finanțarea inițială oferită de către SDC (în valoare de 1,19 milioane USD) a condus la investiții comune la nivel local în valoare de 1,33 milioane USD, în urma cărora a fost obținut un efect al multiplicării financiare cu 211%, valoare investiției finale fiind de peste 2,52 milioane USD. În medie, fiecare investiție promovată a generat 52,8% din cofinanțarea locală, în timp ce obiectivul inițial a fost de 20%, iar cofinanțarea din partea migranților a constituit o pondere de 19,3%, ceea ce a fost considerat ca fiind o inovație absolută pentru RM. [34, p. 7 - 9]

Ca urmare a suportului complex de consolidare de capacități din partea proiectul (incluzând colectare de fonduri și scriere de proiecte) pe parcursul anului 2016-2018, de către cele 38 de AdB create au fost

implementate succes în localitățile țintă adițional peste 300 de inițiative la scară mică și medie în valoare totală de 542 mii USD, ponderea contribuțiilor migranților constituit peste 40% din total (sau 218 mii USD). Impactul general al acestor eforturi a vizat un număr de 45 de mii de beneficiari, incluzând femei, copii, vârstnici și persoane cu dizabilități. De asemenea, necesită de a fi menționat și efectul replicării intervenției MiDL la nivelul altor comunități locale din RM, în cadrul cărora 100 de AdB active au fost create adițional cu susținerea indirectă a Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM). Conform datelor CALM, 278 de inițiative suplimentare au fost implementate în parteneriate dintre APL și AdB, în valoare totală de 235 mii USD (sau circa 4 milioane lei), contribuțiile migranților constituind 22,7 % din total.[45] Intervențiile susținute de proiect au asigurat pe parcursul perioadei 2015-2018 accesul la o infrastructură locală îmbunătățită, la servicii publice mai bune și oportunități generatoare de venituri pentru circa 316 mii beneficiari la nivel local (inclusiv femei, copii și grupuri vulnerabile).[32] Experiența acumulată pe parcursul implementării I etape a Proiectului MiDL a indicat faptul că până 1/3 din migranți și gospodăriile lor au contribuit la proiecte de dezvoltare locală și au intenții serioase de a continua să contribuie la astfel de proiecte în viitor. Aceste performanțe pozitive au servit drept temelie pentru extinderea proiectului pentru următorii 3 ani (2019-2022).[33]

Etapa actuală a proiectului are un buget dublu față de rundă precedentă (6 mln. 400 mii dolari SUA), iar modelul de implicare a migranților în dezvoltarea locală a fost extins și consolidat. În rezultat, 46 de proiecte au fost implementate de AdB în parteneriat cu administrațiile locale și participarea activă a diasporei, îmbunătățind condițiile de viață pentru peste 200.000 de persoane din localități. Prin urmare, doar în perioada 2015-2020 aceste AdB-uri au atras investiții în valoare de 1.35 milioane dolari SUA. Această sumă a fost complementată cu 3 milioane dolari de la partenerii de dezvoltare și 3.95 milioane de dolari SUA de la autoritățile locale.[48]

Prin urmare, Programul MiDL a reușit să dezvolte și să piloteze un model nou și inovativ de dezvoltare economică organică, prin intermediul căruia agenții economici locali au fost mobilizați în parteneriate active cu APL și AdB pentru a implementa cu succes proiecte de dezvoltare economică locală în localitățile din Moldova.[33]

Constatarea 4. Lecțiile învățate din programele implementate la nivel local indică asupra existenței unui potențial enorm pentru implicarea eficientă a migranților în dezvoltarea locală, cu condiția existenței nivelului necesar de angajament din partea APL, transparenței, planificării locale participativă și a parteneriatelor puternice la nivel local. [33]

(iii) Programul guvernamental „DAR 1+3 – Diaspora Acasă Reușește” (2019-2025)

În baza programului MiDL și valorificând potențialul durabil stabilit cu BRD, transfer de cunoștințe și know-how, BRD-ul a lansat în 2018 proiectul DAR 1+3 cu scopul de a stimula dezvoltarea localităților. Acesta este aprobat pentru perioada 2019-2025 și implică finanțări din partea Guvernului, autorităților locale, partenerilor de dezvoltare și AdB, recunoscând rolul important de partener pe care îl au reprezentanți ai

comunităților de migranți și membrii diasporei la dezvoltarea țării și la formarea culturii investiționale în comunitățile de origine. [33]

Obiectivul programului se axează pe mobilizarea potențialului financiar și uman din diasporă (asociațiilor/membrilor diasporei, AdB, grupurilor de inițiativă ale cetățenilor stabiliți în străinătate sau reveniți) pentru a contribui în parteneriat cu APL de nivelul I și comunitatea donatorilor la dezvoltarea socio-economică locală. Programul conține șapte subprograme tematice și anume: (i) infrastructură (apă și canalizare, drumuri, școli, grădinițe, case de cultură); (ii) protecția mediului (prevenirea poluării mediului, managementul deșeurilor); (iii) economie (dezvoltarea regiunii, investiții, dezvoltarea agriculturii); (iv) eficiență energetică (panouri solare, iluminare stradală, izolare termică); (v) cultură (protecția patrimoniului, zone de odihnă, dezvoltarea turismului rural, expoziții și festivaluri); (vi) educație (programe pentru copii, sport, inovație, transfer de cunoștințe și know-how); și (vii) protecție socială (servicii sociale și de sănătate). [31]

Au prioritate AdB care au implementat cu succes un proiect în cadrul programului Incubator AdB ori în cadrul altui program de granturi. Astfel, în anul 2020, în urma evaluării proiectelor depuse în cadrul Programului „DAR 1+3”, au fost selectate 42 de APL-uri ce au beneficiat de finanțare în cadrul Programului, valoarea totală fiind de circa 23 mln. lei. Proiectele depuse de autoritățile publice vizează asemenea domenii ca iluminatul stradal, reparația drumurilor, managementul deșeurilor, infrastructura pietonală, izolarea termică, asigurarea cu apă și canalizare, infrastructura de recreere și sport, reparația obiectelor culturale etc. Contribuția Guvernului pentru implementarea proiectelor din anul curent a constituit 10 milioane de lei. [18] PNUD și Elveția, în calitate de parteneri de dezvoltare, au susținut 12 dintre cele 42 de proiecte înaintate spre finanțare în baza formulei 1+3 (Guvernul RM + APL + partenerii de dezvoltare + AdB) cu un buget total de peste 7,9 milioane de lei. Suportul financiar oferit de PNUD și Elveția a constituit 1,3 milioane de lei, ceea ce reprezintă 16% din suma totală acordată de partenerii de dezvoltare pentru toate proiectele DAR 1+3. [29] În total, în anul 2020 și 2021, au fost selectate 64 proiecte în valoare de 12.8 milioane lei din 136 proiecte depuse. [48]

Conjugarea eforturilor după formula 1+3 contribuie într-un mod semnificativ la sustenabilitatea programului și impactul pozitiv asupra dezvoltării comunităților, ceea ce va pregăti o potențială reîntoarcere a membrilor diasporei în comunitățile de origine. Cum demonstrează experiența internațională, remitențele colective reprezintă un instrument-cheie eventual pentru dezvoltarea locală. Astfel de programe au un potențial semnificativ pentru a susține prestația serviciilor publice calitative atât migranților, cât și persoanelor fără experiența migrațională. Reprezentanții diasporei care utilizează remitențele colective pentru a susține dezvoltarea locală în țările lor de origine reprezintă actorii non-statali de bază pentru furnizarea de bunuri și servicii. Acest lucru poate avea o importanță sporită în cazul în care APL-urile au diferite grade de capacități în materie de resurse. Prin urmare, ar fi important de evaluat impactul programelor curente ca, de exemplu, DAR 1+3 și PARE 1+1 pentru utilizarea eficientă a resurselor în viitor, precum și de înțeles cine beneficiază cel mai mult și cât de eficient acționează programele în vederea adresării inegalităților socio-economice. [46]

(IV) Grupurile de Excelență în Diaspora (GED)

Programul Grupurile de Excelență ale Diasporei (GED)⁴ a fost lansat cu suportul OIM în anul 2017 dintr-un grant de 200 mii dolari SUA, [17] cu scopul dezvoltării mecanismului funcțional de colaborare dintre instituțiile guvernamentale și experții înalt calificați din diasporă în domeniile strategice de dezvoltare socio-economică a RM, determinate în linie cu obiectivele de dezvoltare durabilă asumate în contextul implementării Agendei 2030 și angajamentelor conexe din Acordul de Asociere cu UE. În cadrul programului au fost create cinci Grupuri de Excelență, care au fost conduse de către 7 experți înalt calificați, selectați din diasporă⁵ și care au lucrat în comun cu reprezentanții instituțiilor de resort la elaborarea propunerilor de politici publice pe 5 domenii prioritare: economie bazată pe cunoaștere, justiție, medicină, mediu și relații cu diaspora. [15]

Experții din diaspora, de asemenea, s-au focusat pe formularea recomandărilor și inițiativelor de îmbunătățire a serviciilor publice, au contribuit prin transfer de expertiză, creativitate și inovație cu caracter pragmatic și aplicativ la impulsarea dezvoltării sectorului privat. [35] Astfel, în domeniul medicinei accentul a fost pus pe dezvoltarea științei și cercetărilor biomedicale. În justiție experții au propus familiarizarea reprezentanților sistemului judiciar din RM cu jurisprudența și mecanismele de funcționare ale principalelor instanțe judiciare internaționale care își au sediul în Haga, Regatul Țărilor de Jos, și anume Curtea Internațională de Justiție, Curtea Penală Internațională și Curtea Permanentă de Arbitraj. În domeniul economiei și cercetării propunerile au vizat organizarea activității ANCD etc.[28] Totodată, deși GED s-a dovedit un program de succes care a adus la atingerea unor rezultate concrete, Programul a fost operațional doar în perioadă 2017-2018, bazându-se pe disponibilitatea suportului financiar pentru susținerea lui din Fondul pentru Dezvoltare al OIM, ceea ce a avut un impact asupra sustenabilității Programului. Însă, în anul 2021 Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu” a decis să valorifice modelul GED prin lansarea inițiativei creării rețelei diasporei științifice medicale a RM – DiaMed.MD, în scopul formării unui spațiu virtual de dialog și colaborare între cercetătorii din domeniul științelor medicale – absolvenți ai Universității, indiferent de țara unde activează și locuiesc. Obiectivul platformei constă în crearea unui mecanism permanent de cooperare între comunitatea științifică medicală din RM și conaționalii noștri care activează în afara țării, pornind de la dezideratul ca știința nu cunoaște hotare. Platforma va facilita implementarea unor activități comune în sfera cercetării și inovării – publicații, proiecte, schimb de opinii etc. Rețeaua urmează a fi dezvoltată și instituționalizată cu suportul BRD din cadrul Cancelariei de Stat, Guvernul RM. [47]

Constatarea 5. Analiza a relevat că s-au dovedit a fi eficiente, durabile și sustenabile acelea parteneriate care s-au bazat pe conjugarea eforturilor între mai multe părți interesate (Guvernul RM + APL + partenerii de dezvoltare - AdB) - DAR 1+3; MiDL; DEH. Prin urmare, astfel de parteneriate au un potențial deplin de a răspunde nevoilor tuturor categoriilor de migranți

⁴ Realizat în cadrul proiectului „Consolidarea capacităților de dezvoltare a Moldovei prin crearea parteneriatelor dintre diasporă și țara de origine” finanțat de Fondul pentru Dezvoltare al OIM și implementat de OIM, misiunea în Moldova în parteneriat cu Biroul Relații cu Diaspora și Ministerul Educației al RM

⁵ Olanda, SUA, Franța, Canada și România

(potențiali, reali și reveniți). Experiența implementării acestor programe a demonstrat că s-au conjugat de succes eforturile la nivel politic, instituțional și legal pentru a asigura elaborarea și extinderea la nivel național a unor modele de sprijin eficiente și durabile pentru părțile implicate în procesul migrațional. [33]

Constatarea 6. Pandemia de COVID-19 a avut un impact negativ vizibil atât asupra bunăstării migrantilor și membrilor diasporei, care au devenit mai vulnerabili (pierderea locului de muncă, lipsa resurselor de existență, pierderea locului de trai, îngreunarea mobilității acestora din cauza restricțiilor de circulație), cât și asupra implementării programelor pentru reintegrare și valorificare a beneficiilor migrației, precum și a parteneriatelor pentru implementarea programelor și inițiativelor pentru dezvoltare. A fost necesar de modificat modalitățile de examinare, aprobare, implementare și monitorizare a implementării propunerilor de proiect, ceea ce a afectat dinamica lor.

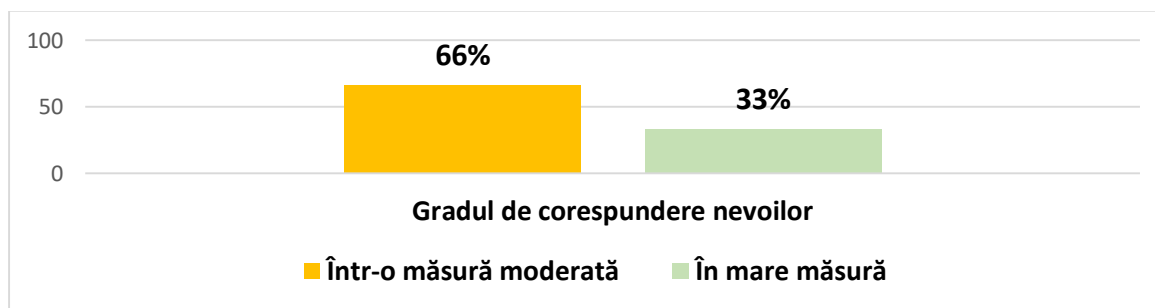
6. CONSTATĂRILE ÎN URMA ANALIZEI CALITATIVE A DATELOR

6.1 Eficacitate

Gradul de răspundere a cadrului DMD nevoilor diasporei

Evaluarea a constatat o opinie, în principiu, general pozitivă cu privire la gradul de corespundere a cadrului DMD nevoilor diasporei. Majoritatea de 67% dintre respondenți consideră că cadrul DMD răspunde „într-o măsură moderată” necesităților diasporei, în timp ce 33% consideră că DMD răspunde “în mare măsură”.

Figura 4. Gradul de răspundere a cadrului DMD nevoilor diasporei

Dintr-o perspectivă pozitivă, respondenții au evidențiat faptul că cadrul DMD a reprezentat o reacție, deși întârziată, a autorităților la fenomenul migrației și exodului capitalului uman din țară. Din perspectiva instituțională, crearea BRD-ului în 2012 a reprezentat primul pas important din punct de vedere al reacționării la acest fenomen, care imediat după înființare a început să elaboreze cadrul legal, programele și proiectele relevante pentru interacțiunea dintre guvern și diasporă. Totodată, de la început Guvernul și BRD-ul reieșeau din resursele disponibile la acel moment în vederea generării unei sinergii între interesele diasporei și

posibilitățile Guvernului. Eforturile inițiale și experiențele acumulate s-au cristalizat ulterior în elaborarea și aprobarea Strategiei “Diaspora-2025” în 2016, care este un document bine structurat și are anumite prevederi “revoluționare” pentru Moldova. Mai mult ca atât, dacă inițial accentul a fost pus pe comunicare cu diaspora, pe păstrarea identității culturale etc., ulterior accentul s-a focusat pe managementul migrației de muncă, integrarea economică, dezvoltarea localităților de origine ale migranților, protecție socială. Prin urmare, s-a constatat că politicile, programele și parteneriatele în domeniul DMD sunt formulate în așa fel ca să răspundă necesităților diasporei incluse în Strategia Diaspora 2025.

Prin aprobarea Hotărârii nr. 725 din 8 septembrie 2017 „Cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării” s-a reușit extinderea cadrului DMD la nivel local, ceea ce s-a dovedit a fi un lucru benefic. În rezultat, în ultimii ani diaspora subiectul diasporei a devenit mai vizibil în discursul politic și administrativ. APL-urile din RM au început să perceapă diaspora drept un actor important în elaborarea politicilor, planurilor și strategiilor de dezvoltare la nivel local. Prin urmare, prin intermediul AdB primarii reușesc să atragă investiții, noile servicii, idei inovative, donații în satele lor. Apar și noile parteneriate, inclusiv în domeniul economic și al promovării de exporturi, între APL din Moldova și APL din țările de destinație. Reprezentanții diasporei au devenit actorii de schimbare în dezvoltarea comunităților lor de origine. Crearea AdB-urilor este un instrument foarte important care permite stabilirea relațiilor pe orizontală cu APL cu scopul dezvoltării localităților rurale cu susținerea partenerilor de dezvoltare. Concomitent, s-a schimbat percepția diasporei și la nivel central de către APC-uri. Contribuția diasporei la dezvoltarea țării este privită nu numai prin prisma remitențelor, dar și din perspectiva unui „efect de propagare” (“spillover effect”), când activitățile lansate sau implementate de diaspora au un impact mult mai larg asupra localităților, societății sau economiei prin diseminarea exponențială a conceptelor, ideilor, aptitudinilor, cunoștințelor și a diferitelor tipuri de capital.

În același timp, evaluarea a identificat și unele voci critice care au opinat că politicile, programele și parteneriatele în domeniul DMD răspund într-o măsură mai mică necesităților diasporei și ar trebui să fie actualizate. În opinia lor, problema este în implementarea cadrului DMD, în special M&E insuficientă a impactului cadrului DMD. Pe de o parte, programele și parteneriatele oferite de cadrul DMD nu sunt foarte flexibile, sunt destul de înguste, nu toate serviciile sunt adaptabile la necesitățile membrilor diasporei care se schimbă repede și constant (de exemplu, politica statutului cu privire la membrii diasporei care lucrează ca liberi profesioniști). Pe de altă parte, dacă la nivel național sunt înregistrate careva progrese, sunt sistematizate și sintetizate bunele practici, experiențele pozitive și lecțiile învățate, atunci politicile la nivel local încă nu valorifică pe deplin potențialul migrației. La momentul de față multe rezultate pozitive obținute la nivel local se datorează, în mare parte, asistenței oferite prin intermediul Proiectului MiDL. Mai mult ca atât, implementarea eficientă a cadrului DMD până anii 2020/2021 se îngreuna și de lipsă de încredere pe axa Guvern - Diasporă, în timp ce la moment se atestă așteptările ridicate ale diasporei față de Guvern.

Constatarea 7. Evaluarea a constatat o opinie, în principiu, general pozitivă cu privire la gradul de corespundere a cadrului DMD nevoilor diasporei. Subiectul diasporei a devenit mai vizibil în discursul politic și administrativ la nivel central și local, diaspora fiind percepută drept un

actor important în elaborarea politicilor, planurilor și strategiilor de dezvoltare. Totodată, unele opinii consideră că cadrul DMD nu este suficient de flexibil din punct de vedere al adaptabilității la necesitățile constant schimbătoare ale diasporei. M&E al cadrului DMD rămâne o provocare, iar progresele obținute la nivel local se datorează, în mare parte, suportului oferit de partenerii de dezvoltare.

Impactul factorilor externi și interni asupra atingerii sau neatingerii rezultatelor scontate ale cadrului DMD în perioada 2016 – 2020

O combinație de factori interni și externi a contribuit la atingerea sau neatingerea rezultatelor scontate ale cadrului DMD în perioada 2016-2020.

Respondenții au identificat următorii **factori externi care au contribuit la atingerea rezultatelor** scontate ale cadrului DMD în perioada 2016-2020 (în ordine de prioritate; *au fost posibile răspunsuri multiple):

1) Toate părțile interesate intervievate au evidențiat contextul oportun pentru implementarea cadrului DMD solicitat de asociațiile diasporei și organizațiile societății civile (**90%**)

Deschiderea diasporei de a se implica în dezvoltarea țării la nivel central și local a reprezentat un factor extern de favorabil pentru atingerea rezultatelor scontate ale cadrului DMD. Mai mult ca atât, schimbările politice recente au contribuit la faptul că diaspora a înțeles că poate juca un rol activ în schimbările de acasă. În plus, pandemia a demonstrat că diaspora poate să se implice și să ajute RM prin atragerea fondurilor și donațiilor, iar migranții pot să devină agenți ai schimbării în țara lor de origine.

2) Susținerea puternică din partea partenerilor internaționali și donatorilor (**77%**)

Acest sprijin a acționat ca un fel de “condiționalitate externă” și ca forță motrice în spatele implementării cadrului DMD. Grație suportului partenerilor externi, au fost consolidate substanțial capacitățile instituționale ale BRD-ului. Un element important a constituit semnarea Memorandumului de înțelegere dintre Cancelaria de Stat a RM și SDC cu privire la implementarea fazelor I și II ale Programului „Valorificarea potențialului migrației în RM”, începând cu 2016. Urmare a semnării acestui Memorandum, RM și-a asumat angajamentul să valorifice potențialul migrației. Pe de o parte, acest lucru i-a permis reprezentanților guvernului să participe la diferite forumuri și platforme regionale și globale, precum și să acceseze cele mai bune practici și standarde internaționale. Pe de altă parte, partenerii de dezvoltare au avut și au în continuare posibilitatea monitorizării performanței Guvernului RM în acest domeniu.

Constatarea 8. Atât contextul oportun pentru implementarea cadrului DMD solicitat de asociațiile diasporei și organizațiile societății civile, cât și susținerea puternică din partea partenerilor internaționali și donatorilor au fost aproape în mod egal cei mai importanți factori externi favorabili și cea mai importantă forță motrice din spatele implementării cadrului DMD.

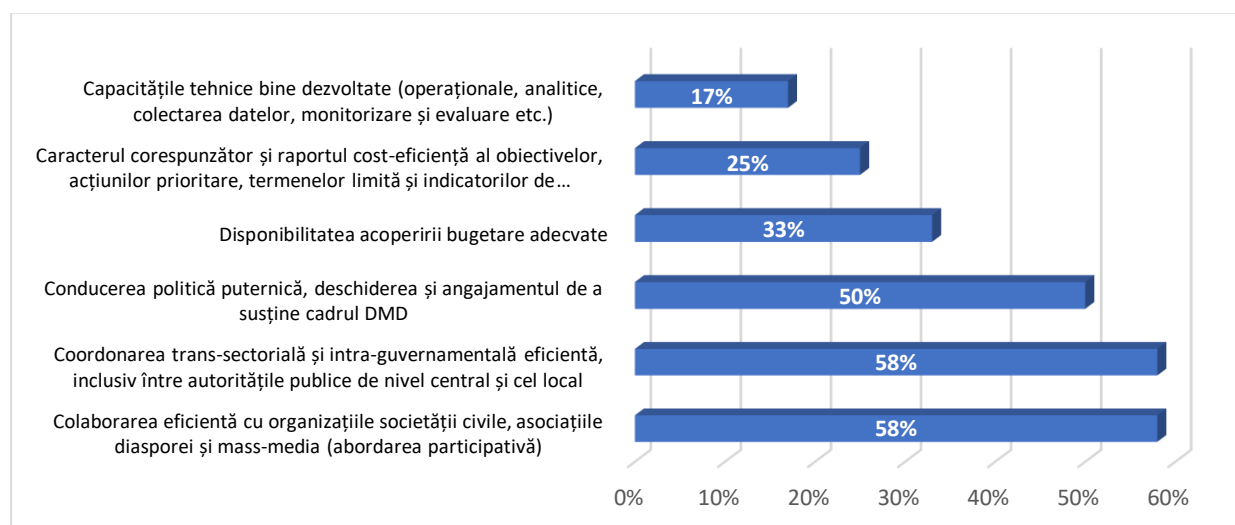
Următorii **factori interni au contribuit la atingerea rezultatelor** scontate ale cadrului DMD în perioada 2016-2020 (în ordine de prioritate; *au fost posibile răspunsuri multiple):

1) Colaborarea eficientă cu organizațiile societății civile, asociațiile diasporei și mass-media (abordarea participativă) (**58%**);

Existența BRD-ului ca instituție coordonatoare în domeniul DMD, care comunică cu diaspora și are memoria instituțională a contribuit la atingerea rezultatelor.

- 2) Coordonarea trans-sectorială și intra-guvernamentală eficientă, inclusiv între APC și APL (**58%**);
Operaționalizarea mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD, începând din 2017, s-a dovedit un instrument eficient, care a adus o plus valoare semnificativă.
- 3) Conducerea politică puternică, deschiderea și angajamentul de a susține cadrul DMD (**50%**);
Existența voinței politice pentru integrarea migrației în strategiile și politicile de dezvoltare, cuplată cu angajamentul Guvernului, care dorește implicarea diasporei în actul de guvernare și a evidențiat diaspora drept o prioritate separată în Programul de Activitate al Guvernului actual.
- 4) Disponibilitatea acoperirii bugetare adecvate (**33%**);
- 5) Caracterul corespunzător și raportul cost-eficiență al obiectivelor, acțiunilor prioritare, termenelor limită și indicatorilor de progres ale cadrului DMD (**25%**);
- 6) Capacitățile tehnice bine dezvoltate (operaționale, analitice, colectarea datelor, monitorizare și evaluare etc.) (**17%**);

Figura 5. Factorii interni care au contribuit la atingerea rezultatelor scontate ale cadrului DMD în perioada 2016-2020

Constatarea 9. Colaborarea eficientă cu organizațiile societății civile, asociațiile diasporei și mass-media, operaționalizarea mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD și deschiderea și angajamentul politic de a susține cadrul DMD au fost cei mai importanți factori interni, care au contribuit la atingerea rezultatelor scontate.

O serie de factori interni și externi au *împiedicat atingerea realizarea rezultatelor scontate* ale cadrului DMD în perioada 2016-2020.

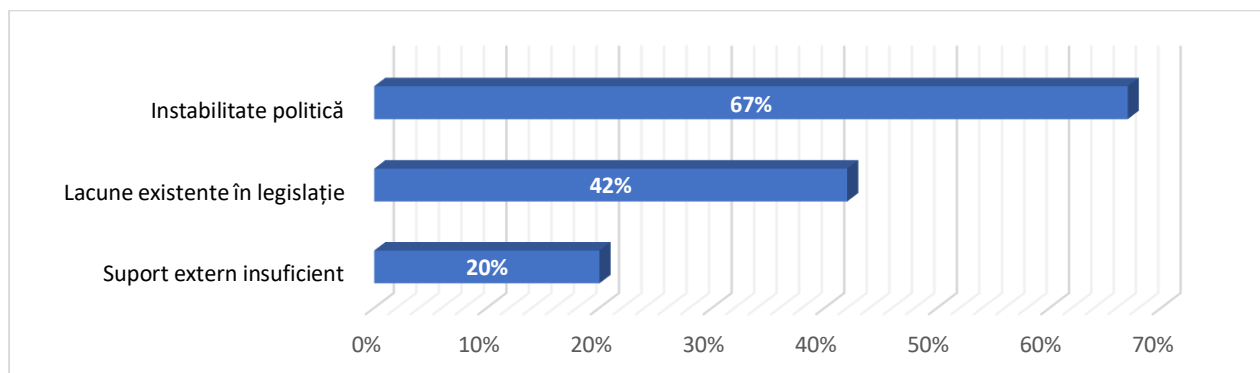
Respondenții au identificat următorii ***factori externi care au împiedicat atingerea rezultatelor scontate ale cadrului DMD în perioada 2016 – 2020 (în ordine de prioritate; *au fost posibile răspunsuri multiple)***:

- 1) Instabilitate și volatilitate politică (**67%**);

Instabilitatea și volatilitatea politică au împărțit diaspora în mai multe tabere. În unele perioade de timp subiectul diasporei era politizat și influențat de oportunitatea politică, în special pe perioada ciclurilor electorale. Acest lucru a erodat din încrederea diasporei în unele guverne precedente.

- 2) Lacune existente în cadrul legislativ și de reglementare **(42%)**;
- 3) Sprijin insuficient din partea partenerilor și donatorilor internaționali **(17%)**;

Figura 6. Factori externi care au împiedicat realizarea rezultatelor așteptate ale PA pentru 2017-2020

Deși în chestionarele de autoevaluare nimeni din respondenți nu a făcut referință la impactul pandemiei, acest subiect a fost abordat în cadrul interviurilor aprofundate. Așadar, în opinia unor respondenți, pandemia COVID a avut un impact asupra unor inițiative și a schimbat prioritățile diasporei și ale guvernului, din punct de vedere al amânării anumitor activități relevante cadrului DMD, deoarece adresarea problemelor legate de sănătate a fost o prioritate absolută.

Constatarea 10. Instabilitatea politică a fost factorul extern major, care a împiedicat atingerea rezultatelor scontate ale DMD în 2016-2020.

Următorii **factori interni au împiedicat atingerea rezultatelor** scontate ale cadrului DMD în perioada 2016-2020 (în ordine de prioritate; *au fost posibile răspunsuri multiple):

- 1) Restructurări și reorganizări în cadrul Guvernului **(58%)**;

Menționarea restructurării și reorganizării în cadrul Guvernului în perioada 2016-2020 drept unul din cei mai importanți factori interni negativi principal rezonă pe deplin cu evidențierea instabilității politice în calitate de factorul extern negativ. Spre regret, instabilitatea politică pe parcursul acestei perioade de timp s-a soldat cu mai multe restructurări și reorganizări în cadrul Guvernului, ceea ce, la rândul său, a afectat eficiența procesului de implementare a cadrului DMD.

- 2) Rata ridicată de rotație a personalului **(50%)**;

Nivelul ridicat de fluctuație a cadrelor, inclusiv urmare a instabilității politice și restructurări și reorganizări în cadrul Guvernului, a avut un impact negativ asupra păstrării memoriei instituționale și asigurării implicării eficiente a punctelor focale desemnate în cadrul autorităților publice în coordonarea, aplicarea și implementarea subiectelor ce țin de domeniul DMD (în conformitate cu principiile Mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD în baza Hotărârii Guvernului nr. 725 din 08.09.2017).

3) Lipsa evidenței la nivelul instituțiilor sau a mecanismelor pentru estimarea propriu-zisă a indicatorului din cadrul de M&E a politicilor naționale în domeniul DMD **(44%)**;

4) Inconsecvența între obiectivele, acțiunile prioritare, termenele limită și indicatorii de progres din cadrul DMD **(33%)**;

Datele obținute la punctele 3 și 4 confirmă validitatea constatărilor cu privire la gradul de corespundere a cadrului DMD nevoilor diasporei, și anume cadrul DMD urmează a fi ajustat și adaptat la contextul schimbător în vederea asigurării unei coerențe mai bune între obiectivele, acțiunile prioritare, termenele limită și indicatorii de progres din cadrul DMD. O necesitate imperativă rămâne a fi consolidarea mecanismului de M&E (atât intermediară, cât și ex-post) a cadrului DMD, în special la nivel local.

5) Lipsa unei înțelegeri clare de către punctele focale relevante a noțiunilor de *“impact migrațional”* și *“abordarea integrată a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale”* **(42%)**;

6) Sensibilizarea și înțelegerea insuficientă de către instituțiile implementatoare a obiectivelor și rezultatelor scontate ale cadrului DMD **(25%)**;

Datele obținute la punctele 5 și 6 validează, de fapt, veridicitatea constatării cu privire la ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrațional. Spre regret, se observă existență în continuare a dificultății în înțelegere de către punctele focale din cadrul autorităților publice a noțiunilor de *“impact migrațional”* și *“abordare integrată a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale”*. Realitatea dată determină necesitatea desfășurării unor acțiuni suplimentare de informare și sensibilizare din partea BRD-ului cu privire la esența și lista criteriilor pentru definirea clară a conceptelor relevante abordării integrate a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale.

7) Acoperire bugetară insuficientă **(42%)**;

8) Capacitățile tehnice insuficient de dezvoltate (operaționale, analitice, colectarea datelor, monitorizare și evaluare, agenda de lucru supraîncărcată etc.) **(42%)**;

Respondenții au menționat, în special, insuficiența resurselor umane și capacităților tehnice pentru valorificarea eficientă a resurselor financiare disponibile în vederea implementării proiectelor și programelor.

9) Angajamentul politic și *“proprietatea”* („ownership”) instituțională insuficientă pentru a susține implementarea cadrului DMD **(25%)**;

Conform opiniei unor respondenți, până 2020 în unele situații se atesta lipsa voinței politice și oarecare *“apatie”* de a implica diaspora în elaborarea politicilor, ceea ce s-a transpus asupra capacităților BRD-ului de a coordona implementarea cadrului DMD în acele situații. Unele acțiuni ale politicului, cum ar fi declararea diasporei drept *“electoratul paralel”*, au generat lipsa de încredere din partea diasporei în acțiunile guvernului și a împiedicat implicarea activă a diasporei în implementare cadrului DMD. Totodată, la momentul de față se observă schimbarea fundamentală a situației. De exemplu, pentru prima dată din comitetul organizatoric al Congresului și Zilelor Diasporei (20-22 august 2021) au făcut parte oficial și conaționali stabiliți în afara țării. Un alt aspect ține de importanța extinderii responsabilității și *“proprietății”* („ownership”) al guvernului asupra proiectelor inițiate sau susținute de parteneri de dezvoltare pentru a asigura sustenabilitatea și continuitatea activităților lansate.

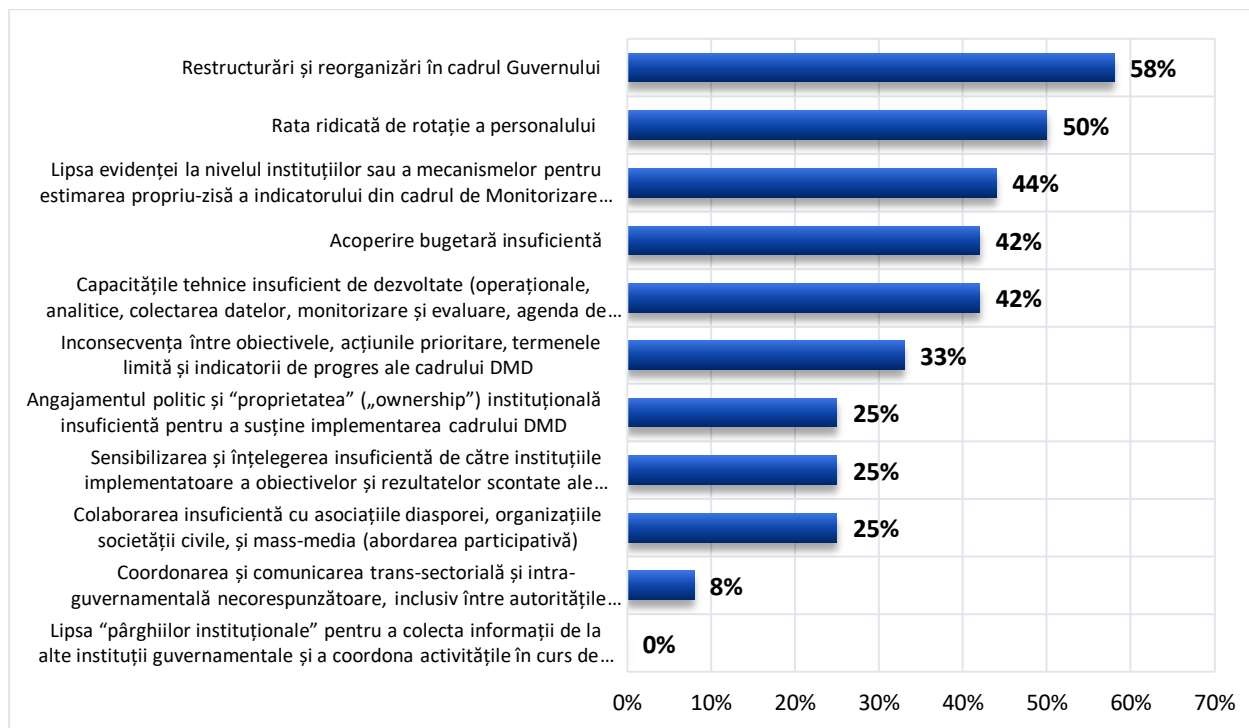
10) Colaborarea insuficientă cu asociațiile diasporei, organizațiile societății civile, și mass-media (abordarea participativă) **(25%)**;

11) Coordonarea și comunicarea trans-sectorială și intra-guvernamentală necorespunzătoare, inclusiv între autoritățile publice de nivel central și cel local **(8%)**;

Unele opinii consideră că ar fi oportun de a îmbunătăți dialogul Guvernului (BRD), Parlamentului și Președinției cu diaspora. De exemplu, au fost lansate mai multe discuții și câteodată se poarte un dialog în paralel cu diaspora la diferite nivele.

12) Lipsa “pârghiilor instituționale” pentru a colecta informații de la alte instituții guvernamentale și a coordona activitățile în curs de desfășurare, în conformitate cu principiile Mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD (HG nr. 725 din 8 septembrie 2017) (0%)

Figura 7. Factori interni care au împiedicat atingerea rezultatelor scontate ale cadrului DMD în perioada 2016-2020

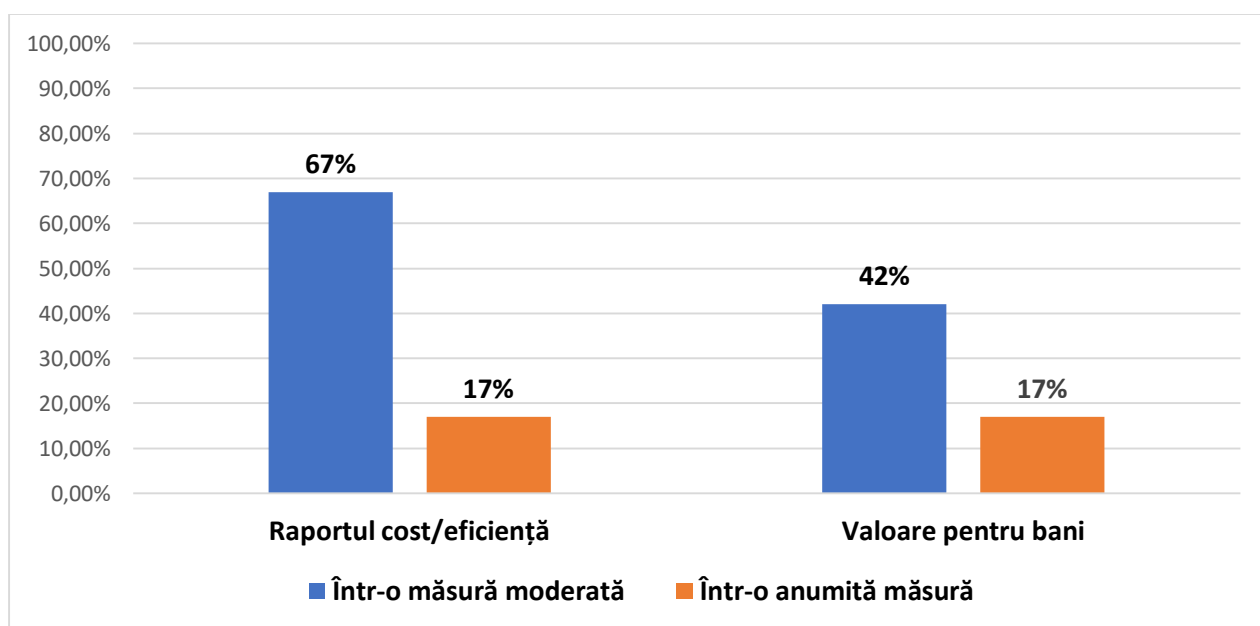
Constatarea 11. O gamă întreagă de factori interni a împiedicat implementarea eficientă a cadrului DMD în perioada 2016-2020. Restructurări și reorganizări în cadrul Guvernului și rata ridicată de fluctuație a personalului par să fie cei mai presanți factori interni. Cu toate acestea, majoritatea celorlalți factori de împiedicare sunt distribuiți mai mult sau mai puțin în mod egal, și anume lipsa evidenței la nivel instituțional și incoerența mecanismului de M&E a impactului cadrului DMD, angajamentul politic și “proprietatea” instituțională insuficiente, acoperirea bugetară insuficientă, înțelegerea insuficientă de către instituțiile implementatoare ale obiectivelor și rezultatelor cadrului DMD.

Transformarea resurselor și a altor contribuții (fonduri, experiență și cunoștințe, timp etc.) în rezultate

Evaluarea a relevat că majoritatea celor care au completat chestionarele de autoevaluare (67%) consideră că obiectivele, acțiunile prioritare, acțiunile practice, termenele limită și indicatorii de progres din cadrul DMD în perioada 2016-2020 corespund *„într-o măsură moderată”* criteriilor principiului *„raportul cost/eficiență”*,⁶ în timp ce 17% sunt de părere că acestea corespund *„într-o anumită măsură”*.

În același timp, doar 42% consideră că cadrul DMD respectă *„într-o măsură moderată”* principiile conceptului *„valoare pentru bani”*⁷, iar 17% cred că acest grad de corespundere poate fi caracterizat drept *„într-o anumită măsură”*.

Figura 8. Gradul de potrivire a obiectivelor, acțiunilor prioritare, acțiunilor practice, termenelor și indicatorilor din cadrul DMD pentru 2016-2020 în termeni de „raportul cost/eficiență” și „valoare pentru bani”

Datele colectate relatează că principiul *„valoare pentru bani”* nu au fost integrat în mod corespunzător în timpul proiectării și implementării cadrului DMD pentru 2016-2020, ceea ce determină necesitatea adaptării cadrului DMD din perspectiva integrării acestui conceput în viitor.

⁶ Analiza cost-eficacitate compară costurile și efectele unei intervenții pentru a evalua măsura în care aceasta poate fi considerată ca având un raport optim între costurile suportate și beneficiile obținute

⁷ Conceptul de „Valoare pentru bani” în sectorul public este definit drept o utilitate obținută din fiecare achiziție sau orice sumă de bani cheltuită. „Valoare pentru bani” nu se bazează doar pe prețul minim de achiziție, dar și pe eficiența și eficacitatea maxime de achiziție

Constatarea 12. Evaluarea a relevat nivelul adecvat al eficienței cadrului DMD în termeni de „*raportul cost/eficiență*”, și eficiență scăzută în termeni de „*valoare pentru bani*”. Acest lucru permite concluzia despre necesitatea unei integrări mai bune a conceptului “*valoare pentru bani*” în cadrul DMD pe viitor.

Eficiența generală a cadrului DMD în perioada 2016-2020

Analiza datelor colectate prin intermediul chestionărilor de auto-evaluare a permis elaborarea unui clasament al elementelor constitutive ale cadrului DMD în funcție de eficiența lor.

Tabelul 12. Eficiența generală a cadrului DMD în perioada 2016-2020

Nr.	Domeniu	Nu este eficient deloc	Eficiență scăzută	Eficient	Înaltă eficiență	Repartizarea locurilor în funcție de eficiență
I.	Politici în domeniul DMD			92%		
II.	Programe în domeniul DMD:					
	Programul de abilitare economică a femeilor „Femei în afaceri”		8%	50%	33%	I
	Programul de Atragere a Remitențelor în Economie „PARE 1+1”		8%	25%	50%	II
	- Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET)/din 2018 - Programul „START pentru tineri – O afacere Durabilă da tine acasă”		17%	33%	33%	III
	- Programul de ajutor pentru reintegrarea cetățenilor reînțorși implementat cu suportul OFII		17%	33%	25%	IV
	- Programul de instruire continuă „Gestiunea Eficientă a Afacerii”		8%	33%	33%	V
III.	Parteneriate în domeniul DMD					
	- Modelului inovativ de canalizare a potențialului migranților în dezvoltarea localităților lor de baștină, creat și pilotat cu suportul proiectului PNUD „Migrați și Dezvoltare Locală” pe parcursul anului 2015-2018			42%	33%	I
	- Programul guvernamental „DAR 1+3 – Diaspora Acasă Reușește” (2019-2025)		8%	25%	42%	II
	Programul guvernamental de granturi tematice „Diaspora Engagement Hub”			25%	33%	III

Analiza a relevat că există o opinie aproape unanimă cu privire la „eficiența” politicilor în domeniul DMD. Din punct de vedere al programelor în domeniul DMD, se observă că Programele “Femei în afaceri” și „PARE 1+1” sunt considerate cele mai eficiente, în timp ce Programul “Gestiunea Eficientă a Afacerii” se află la coada clasamentului. Din perspectiva parteneriatelor, MiDL este considerat cel mai eficient parteneriat, iar Programul “Diaspora Engagement Hub” este clasat pe ultimul loc.

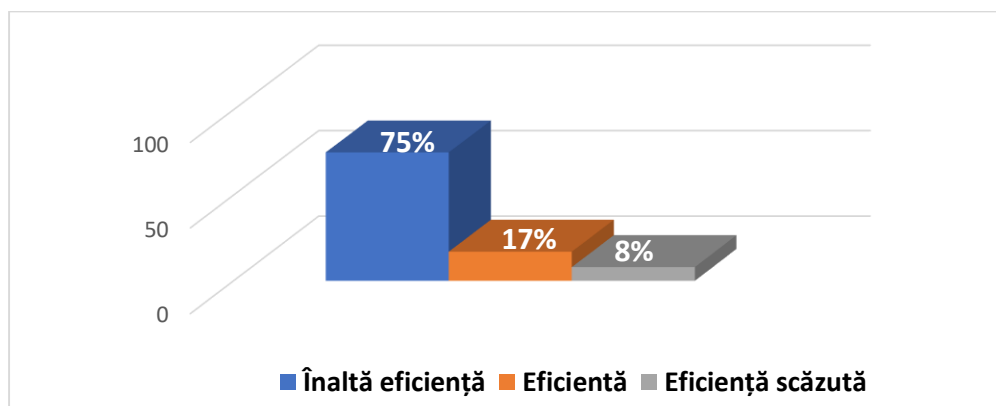
Interviurile aprofundate au permis confirmarea opiniei generale, precum că cadrul DMD existent este, în mare parte, eficient, există cadrul regulator necesar, iar mecanismul interministerial DMD este operațional. În același timp, din perspectiva lacunelor s-a menționat că încă lipsește percepția migrației drept un fenomen multidimensional care contribuie la dezvoltarea țării (prin potențialul uman, cunoștințe, abilități). Mecanismul de DMD (Comitetul Interministerial), deși funcționabil, nu se convoacă regulat. Astfel, mecanismul urmează a fi reconstituit cu scopul eficientizării activității sale. La general, Strategia Diaspora-2025 trebuie să fie supusă unei evaluări intermediare ca să fie aliniată priorităților noii guvernări și noii structuri a guvernului. În ultimul timp nu au fost elaborate noile programe de reintegrare sau dezvoltate și pilotate servicii noi care să fie solicitate de diaspora. Dacă la nivel central au fost atinse mai multe performanțe, atunci la nivel local s-a reușit mai puțin (doar 40 primării din aproape 900 sunt încadrate în cadrul DMD), iar ceea ce s-a reușit s-a produs cu suportul Proiectului MiDL.

Constatarea 13. În rezultatul analizei s-a constatat opinia aproape unanimă cu privire la eficiența politicilor cadrului DMD în perioada 2016-2020. Totodată, Programele “Femei în afaceri”, “PARE 1+1” și MiDL sunt considerate cele mai eficiente, în timp ce “Gestiunea Eficientă a Afacerii” și “Diaspora Engagement Hub” cele mai puțin eficiente.

Eficiența coordonării între autoritățile publice cu privire la cadrul DMD în perioada 2016-2020

Datele colectate permit constatarea că majoritatea covârșitoare (92%) a respondenților chestionărilor de auto-evaluare consideră coordonarea între autoritățile publice cu privire la cadrul DMD în perioada 2016-2020 drept una eficientă sau înalt eficientă.

Figura 8. Eficiența coordonării între autoritățile publice cu privire la cadrul DMD în perioada 2016-2020

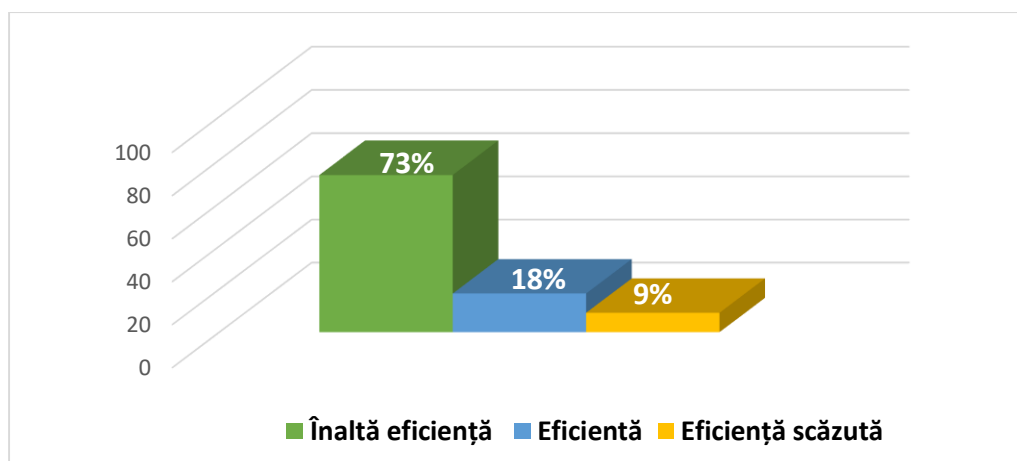
Această concluzie servește drept o confirmare suplimentară a eficienței Mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD în perioada 2016-2020 (HG nr. 725 din 8 septembrie 2017).

Constatarea 14. Datele colectate permit constatarea că majoritatea covârșitoare a respondenților chestionărilor de auto-evaluare consideră coordonarea între autoritățile publice cu privire la cadrul DMD în perioada 2016-2020 drept una eficientă sau înalt eficientă.

Eficiența comunicării între autoritățile publice și diaspora în procesul implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020

Ca și în cazul coordonării, datele colectate relevă că majoritatea absolută (91%) a respondenților chestionărilor de auto-evaluare consideră comunicarea între autoritățile publice și diaspora în procesul implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020 drept „*una eficientă*” sau „*înalt eficientă*”.

Figura 9. Eficiența comunicării între autoritățile publice și diaspora în procesul implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020

În același timp, interviurile aprofundate au scos în evidență că nu există o viziune univocă la capitolul comunicării între autoritățile publice și diaspora.

Promotorii opiniei pozitive despre eficiența comunicării au menționat că diaspora este un partener de dialog pentru guvern, deoarece guvernul consultă părerea diasporei în procesul elaborării actelor legislative relevante pentru diaspora. Diaspora vine cu sugestii cu privire la rolul BRD-ului în acest proces. Congresul Diasporei reprezintă o platformă importantă de comunicare. Mai mult ca atât, pe fundalul recentelor evenimente politice din Moldova, vocea diasporei devine tot mai mult pronunțată, diaspora a obținut o “gravitate politică”. Se observă “maturizarea” semnificativă a diasporei, în special în UE, Canada, SUA. Pe fundalul pandemiei s-au conturat noile metode și instrumente de comunicare sau menținere a dialogului cu diaspora - instrumente online. În context, diaspora poate și trebuie să contribuie la consultările publice pe

marginea politicilor orientate spre diaspora – de exemplu, țările cu care trebuie să fie semnate acordurile de securitate socială.

Totodată, au fost înregistrate și unele opinii critice, care consideră că nu a avut loc un proces veritabil de consultare cu diaspora. O problemă invocată ar fi limitarea comunicării doar la asociațiile formalizate ale diasporei, fără o incluziune suficientă a grupurilor de inițiativă din diaspora sau membrilor individuali ai diasporei. Asociațiile formalizate ale diasporei nu reflectă întreagă gamă a intereselor diasporei. O altă problemă se referă la faptul că vocile și opiniile diasporei sunt diverse, iar nevoile și interesele diasporei în permanență se schimbă. În mult cazuri unele opinii sau viziuni ale reprezentanților diasporei sunt subiective. De asemenea, nu întotdeauna toți membrii diasporei participă la consultări, ceea ce ridică întrebarea cum să ajungi cu mesaje la cât mai mulți membri ai diasporei. Un alt aspect s-a referit la insuficiența comunicării și incoerență în structura procesului de comunicare – deseori nu este o narațiune clară, limbajul folosit nu este adaptat la profilul audienței din diasporă (de exemplu, migranții de muncă, migranții înalt calificați etc.), multe web-site-uri oficiale ale autorităților publice și/sau Ambasadelor RM nu sunt actualizate etc. În rezultat, mulți membri ai diasporei nu sunt suficient de bine informați despre mandatul BRD-ului sau cadrul DMD. În context, s-a menționat că la moment comunicarea cu diaspora, în mare parte, este realizată doar de BRD; lipsesc pârgھیile de comunicare directă cu diaspora din partea altor autorități publice (centrale), cum ar fi evenimente comune, consultări publice, transfer de expertiză, elaborarea în comun a politicilor etc. Mai mult ca atât, în ultimii ani, deși tot mai multe informații sunt disponibile (de exemplu, despre oportunitățile de reintegrare, de investire sau de acces la serviciile publice), informațiile par a fi împrăștiate și fără o sursă consolidată de promovare a lor.

Constatarea 15. Deși majoritatea absolută a respondenților chestionărilor de auto-evaluare consideră comunicarea între autoritățile publice și diaspora în procesul implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020 drept una eficientă sau înalt eficientă, interviurile aprofundate au identificat și unele opinii critice. Printre lacunele existente s-a menționat limitarea comunicării la asociațiile formalizate ale diasporei, insuficiența comunicării și incoerența în structura procesului de comunicare, neparticiparea altor APC, în afară de BRD, în comunicarea directă cu diaspora, caracterul împrăștiat al informațiilor prezentate și fără o sursă consolidată de promovare a lor.

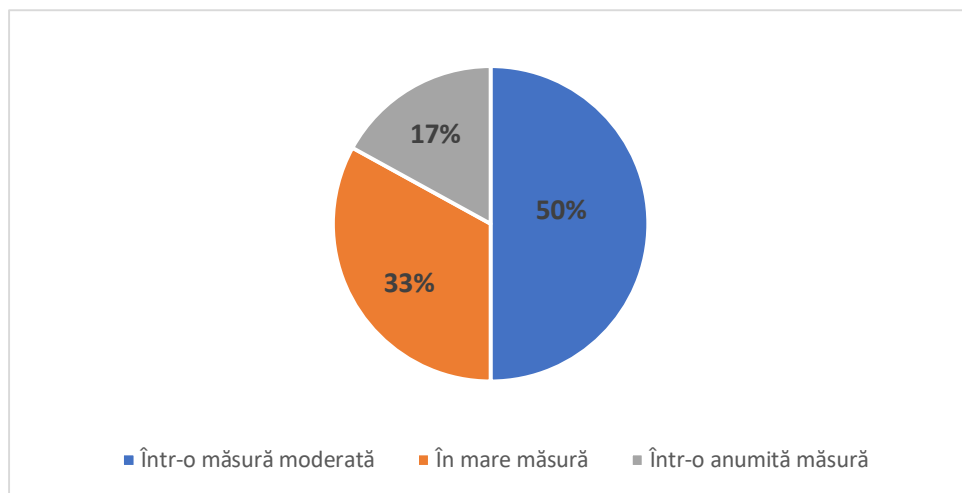
“Soliditatea” cadrului legislativ al DMD în perioada 2016-2020

În opinia a 50% respondenți ai chestionărilor de auto-evaluare, cadrul DMD implementat în perioada 2016-2020 oferă un cadru legislativ solid⁸ *“într-o măsură moderată”* pentru sporirea angajamentului diasporei în

⁸ O politică sau o strategie este solidă atunci când poate menține performanța sub un grad ridicat de turbulență contextuală care nu poate fi prevăzută în prealabil. O politică solidă este o politică care se potrivește unui scop încă necunoscut, capabilă să ofere rezultate în ciuda schimbării contextului (politic, economic, social etc.). Soliditatea este abilitatea de a rămâne eficient sub incertitudine și dinamici viitoare necunoscute, iar designul este utilizarea intenționată a cunoștințelor și informațiilor pentru a potrivi instrumentele cu obiectivele publice

dezvoltarea socio-economică a RM, în timp ce 33% consideră că cadrul DMD oferă gradul de “soliditate”. “în mare măsură”

Figura 10. Gradul de soliditate a cadrului legislativ al DMD în perioada 2016-2020

Aceste dovezi, în principiu, confirmă opinie pozitivă cu privire la eficiența generală a fundamentului legislativ al cadrului DMD, care este capabil să ofere rezultate, în pofida eventualelor schimbări ale contextului politic, economic, social etc.

Constatarea 16. Evaluarea a constatat o opinie general pozitivă cu privire la eficiența generală a fundamentului legislativ al cadrului DMD, care este capabil să ofere rezultate, în pofida eventualelor schimbări ale contextului politic, economic, social etc.

În același timp, s-a constatat că cadrul legal existent în domeniul DMD încă nu acoperă unele aspecte importante privind sporirea angajamentului diasporei. La general, mai mulți respondenți în cadrul interviurilor aprofundate și-au exprimat opiniile cu privire la acele domenii prioritare sau obiective strategice care nu au fost acoperite de cadrul DMD în perioada 2016-2020.

Tabelul 13. Domeniile prioritare sau obiective strategice care nu au fost acoperite de cadrul DMD actual în perioada 2016-2020

No	Domeniul prioritar/obiectiv strategic	Acțiunile posibile
1.	Susținerea contribuției migranților înalt calificați la dezvoltarea țării	• Relansarea programul-pilot “Grupurile de Excelență ale Diasporei (GED)” • Implicarea membrilor înalt calificați din rândurile diasporei în procesul de elaborare a politicilor și luare a deciziilor la nivel

		central și local. Crearea bazei de date a experților din partea diasporei, grupați în baza profilurilor și experiențelor lor • Proiecte de “mentorat” din partea diasporei • Asigurarea programelor de stagii pentru studenții din diasporă • Crearea unui Consiliu al Diasporei pe lângă Prim-ministru sau BRD • Transfer de experiență și competențe ale migranților înalt calificați în domeniul medicinei – susținerea platformei “Diamed” care are drept scop crearea rețelei diasporei științifice medicale din RM • Implicarea mai activă a diasporei științifice în mediul de cercetare și inovare a RM
2.	Implicarea și (re-) integrarea economică a reprezentanților diasporei	• Elaborarea programelor economice adiționale destinate diasporei (complementare Programului PARE 1+1) și, în special, antreprenorilor mici • Implicarea diasporei în antreprenorialul social, inclusiv la nivel local • Crearea unui mediu investițional pentru diasporă cu reglementări speciale, inclusiv la nivel de APL • Dezvoltarea și promovarea instrumentelor financiare de atragere a economiilor migranților prin: a) facilitarea obținerii semnăturii digitale pentru a putea face investiții la distanță; b) lansarea platformei prin care cetățenii de peste hotare să poată procura valori mobiliare de stat și obligațiuni municipale; c) promovarea asigurărilor de viață și dezvoltarea unui concept de pensii private; d) transparentizarea condițiilor pentru creditele ipotecare dedicate migranților; e) extinderea posibilității de a oferi împrumuturi afacerilor prin intermediul platformelor de crowdfunding. • Integrarea în strategiile și planurile de dezvoltare locală a activităților de implicare diasporei în dezvoltarea economică a localităților (de exemplu, servicii locale de consultanță în afaceri și atragere de investiții la nivel local), inclusiv consolidarea capacităților APL în acest sens • Susținerea eforturilor celor care vor să deschidă o afacere în Moldova prin: a) Reintegrarea diasporei revenite fără costuri adiționale la repatrierea bunurilor de peste hotare; b) Mărirea capacităților de finanțare a programelor precum PARE 1+1, digitalizare, ecologizare și subvențiilor în agricultură;

		c) Dezvoltarea serviciilor de consiliere pentru potențiali antreprenori și cartografierea potențialelor investiții.
3.	Protecția drepturilor migranților și membrilor diasporei	Dinamizarea procesului de negociere a acordurilor de securitate și protecție socială cu țările, unde există o concentrație mare de cetățeni ai RM
4.	Îmbunătățirea calității serviciilor publice destinate migranților și membrilor diasporei	- Digitalizarea serviciilor publice cu scopul disponibilității lor tuturor cetățenilor, indiferent de locul în care se află: a) Facilitarea procesului de plată a serviciilor consulare (online, ghișee/terminale de plată) disponibile direct în incinta consulatului; b) Crearea de servicii electronice accesibile tuturor cetățenilor, inclusiv celor din diaspora cu posibilitatea de livrare a documentelor la domiciliu, inclusiv și peste hotare; c) Extinderea ariei de aplicare a instrumentului MPower (servicii de împuternicire); d) Posibilitate de a obține și a reînnoi semnătura electronică la distanță, inclusiv de peste hotare. - Oferirea granturilor pentru asociațiile diasporei (cu transferul resurselor peste hotare)
5.	Migrația, diaspora și schimbările climatice	- Favorizarea contribuțiilor diasporei în domeniul schimbărilor climatice - Integrarea expertizei tehnice și în domeniul politicilor de mediu care posedă reprezentanții diasporei în lucrul instituțiilor naționale responsabile pentru politici climatice (Comisia Națională pentru Schimbări Climatice, Ministerul Mediului și altele) - Elaborarea și implementarea mecanismului de cofinanțare din partea diasporei a acțiunilor naționale de adaptare către schimbările climatice preconizate de noul Plan Național de Adaptare - Unificarea eforturilor al membrilor diasporei cu expertiză necesară și autorităților centrale și locale în domeniul valorificării oportunităților pentru acțiunea climatică în RM care se vor deschide datorită aprobării legislației EU Green Deal în UE - O studiere și analiză mai aprofundată a impactului migrației asupra mediului înconjurător și agriculturii
6.	Îmbunătățirea sistemelor naționale de colectare a datelor despre migrație și diaspora	
7.	Gestionarea migrației în situații de criză (de ex. COVID-19)	

Constatarea 17. Au fost identificate 7 domenii prioritare care nu au fost acoperite de cadrul DMD actual în perioada 2016-2020 și ar necesita o atenție suplimentară din perspectiva implementării cadrului DMD pe termen mediu și lung (*susținerea contribuției migranților înalt calificați la dezvoltarea țării; implicarea și (re-) integrarea economică a reprezentanților diasporei; protecția drepturilor migranților și membrilor diasporei; îmbunătățirea calității serviciilor publice destinate migranților și membrilor diasporei; migrația, diaspora și schimbările climatice; gestionarea migrației în situații de criză*)

Capacitățile organizațiilor-implementatoare ale cadrului DMD în perioada 2016-2020

Autoevaluarea părților interesate relevante, în principiu, a confirmat disponibilitatea majorității capacităților importante în vederea menținerii efectelor pozitive ale intervențiilor pe termen lung. Cu toate acestea, capacitățile mai puțin dezvoltate, în opinia lor, s-au dovedit a fi următoarele (*în ordine de prioritate*):

- I. Resurse umane insuficiente pentru a face față sarcinilor;
- II. Capacitatea de a instrui omologii în cadrul altor autorități publice centrale și locale, organizațiilor societății civile, asociațiilor diasporei etc. în domeniul DMD;
- III. Managementul proceselor – sistemul de gestionare bazat pe activități, întocmirea bugetului pe programe, cunoștințe în domeniul IT și ICT (platforme de comunicare online etc.);
- IV. Dezvoltarea și menținerea mecanismelor instituționale pentru colectarea și procesarea plângerilor, feedback-ului, opiniilor de la părțile interesate externe (diaspora) etc.;
- V. Dezvoltarea și menținerea mecanismelor care asigură participarea mai multor părți interesate (de exemplu, caracterul public al întâlnirilor, disponibilitatea și transparența informațiilor pe site-ul oficial etc.).

Aceste constatări corelează cu opiniile experților intervievați și ale altor părți interesate cu privire la factorii interni care au îngreunat implementarea eficientă a cadrului DMD în perioada 2016-2020 ca parte a interviurilor aprofundate.

Pe de altă parte, respondenții și-au exprimat opiniile lor cu privire la acele capacități care urmează a fi sporite în vederea asigurării sustenabilității implementării cadrului DMD pe viitor (*în ordine de prioritate*):

- I. Planificarea strategică;
- II. Resursele umane suplimentare pentru a îndeplini atribuțiile;
- III. Gestionarea informațiilor, cunoștințelor și expertizei:
 - a) Capacitatea de a colecta și a analiza date, informații și indicii pentru elaborarea politicilor;
 - b) Capacitatea de a elabora politici, programe, regulamente, proiecte etc.;
 - c) Capacitatea de a elabora indicatorii măsurabili de monitorizare și evaluare, instrumente metodologice pentru evaluarea rezultatelor, efectelor și impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni, programelor etc.;
 - d) Capacitatea de a conduce evaluarea impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni etc.;
 - e) Capacitatea de a identifica, estima/evalua riscurile și de a stabili soluțiile de gestionare a acestora;

- IV. Cunoștințe în domeniul IT și ICT (platforme de comunicare online etc.);
- V. Managementul proceselor – sistemul de gestionare bazat pe activități (emigrare/imigrare; diasporă; re-integrare/integrarea străinilor), întocmirea bugetului pe programe;
- VI. Dezvoltarea și menținerea mecanismelor care asigură participarea mai multor părți interesate (de exemplu, caracterul public al întâlnirilor, disponibilitatea și transparența informațiilor pe site-ul oficial etc.);
- eficientizarea colaborării cu asociațiile diasporei și societatea civilă pentru realizarea cadrului de politici DMD;
- VII. La nivel local - managementul proiectelor, colaborarea cu partenerii internaționali, integrarea cadrului DMD în strategiile locale;

Constatarea 18. Analiza a dezvoltat disponibilitatea majorității capacităților importante în vederea menținerii efectelor pozitive ale cadrului DMD pe termen lung. Totodată, a fost identificată o serie de capacități care necesită o dezvoltare sau o consolidare suplimentară.

6.3 Rezultat / impact

Schimbare pe termen lung

Evaluarea a dezvoltat un acord general în rândurile respondenților la chestionarele de auto-evaluare, potrivit căruia implementarea cadrului DMD în perioada 2016-2020 a determinat o anumită schimbare. La nivel de viziune s-a înțeles că migrația este un fenomen complex, are un caracter transversal și vizează toate ministerele. Mai mult ca atât, pe termen scurt și mediu diaspora a fost plasată pe agenda discuțiilor autorităților. Rata crescândă a participării diasporei la vot reprezintă, în opinia unor respondenți, o confirmare indirectă a schimbărilor tectonice în domeniu produse de cadrul DMD. În ultimii câțiva ani diaspora s-a mobilizat și a reușit să arate că este o forță capabilă să schimbe situația politică internă. De asemenea, a fost subliniat că cadrul DMD a pus bazele unei cooperări bazate pe încredere între APC, APL, societatea civilă, parteneri de dezvoltare și cetățenii RM aflați peste hotare. Acest lucru a permis o implicare tot mai activă a diasporei în dezvoltarea țării și implementarea unor proiecte, programe și parteneriate în RM, în special la nivel local și comunitar. La rândul său, acest proces a contribuit la o cunoaștere mai bună a problemelor cu care se confruntă diaspora, precum și la o mobilizare a APC și APL în soluționarea acestor probleme.

Cadrul DMD a pus bazele legale și normative în domeniu, iar Strategia Națională “Diaspora-2025” a stat la baza elaborării Mecanismului privind coordonarea politicii de stat în domeniul DMD. Prin urmare, s-a lansat cooperarea inter-instituțională la nivel central și local (de exemplu, Comitetul Interministerial în domeniul DMD, punctele focale la nivel de APC/APL). Această cooperare a schimbat ireversibil vectorul politicii de stat în domeniu.

Din punct de vedere al protecției drepturilor și intereselor membrilor diasporei, în perioada 2016-2020 au fost semnate suplimentar sau continuate să fie aplicate mai multe acorduri de securitate socială. De exemplu,

la finele anului 2020 au fost aplicate 14 acorduri de securitate socială în baza cărora sunt și vor fi achitate beneficiarilor prestații de asigurări sociale în decursul unei perioade nedeterminate. Totodată, datorită acordurilor de securitate socială semnate și aplicate la moment, se creează premise favorabile pentru demararea negocierilor cu alte țări de destinație care reprezintă un interes major pentru cetățenii din diaspora.

În domeniul ocupării forței de muncă și reintegrării migranților reîntorși, ANOFM a reușit să ofere servicii substanțiale de reintegrare a migranților reîntorși, inclusiv pe perioada COVID-ului. Pentru prima dată, s-a schimbat abordarea la nivel local, deoarece primăriile au înțeles că diaspora și asociațiile băștinașilor pot contribui la dezvoltarea localităților și maximizarea potențialului migrației și a diasporei. Migranții și reprezentanții diasporei au început să fie percepuți drept parteneri de comunicare la nivel de APL.

Totodată, unii respondenți intervievați prin intermediul interviurilor aprofundate au declarat că schimbarea pe termen lung, deocamdată, nu s-a produs, deoarece a trecut un timp relativ scurt de la începutul implementării cadrului DMD. La moment este un fel de “linie plată”, deoarece unele provocări legate de fenomenul migrației reprezintă în continuare un factor de vulnerabilitate pentru RM. Deși a fost creat cadrul instituțional și normativ, el la moment încă nu este suficient de bine structurat și coagulat, iar lansarea și pilotarea programelor noi destinate diasporei depinde de finanțarea externă.

Un alt aspect subliniat, care ar necesita o atenție suplimentară, din punct de vedere al impactului, s-a referit la faptul că în perioada 2016-2020 nu s-a produs sinergizarea implementării politicilor în domeniul DMD, prioritară fiind dezvoltarea domeniului diasporei, deși s-a menționat anterior oportunitatea și necesitatea includerii în proiectele și programele de dezvoltare a străinilor (imigranților) și membrilor familiilor mixte. Actualmente se constată o tendință de creștere continuă a acestora – de exemplu, la sfârșitul anului 2020 peste 5000 de străini se aflau legal (cu drept de ședere provizorie/permanentă) în RM. Astfel, unii respondenți au subliniat importanța acordării asistenței cuvenite prin includerea lor în programe de dezvoltare pentru integrarea durabilă în societate și pentru a diminua povara statului în partea ce ține de asistență socială (incluziune pe piața muncii, în sistemul educațional și de educație).

O altă provocare este legată de lipsa unui mecanism coerent și robust de monitorizare a impactului cadrului DMD pe termen mediu și lung. De exemplu, deși programele și proiectele implementate în domeniul DMD sunt considerate drept cele mai bune practici internaționale, ar fi important de analizat și înțeles efectele directe și multiplicatoare ale impactului lor pe termen lung în diferite scenarii. Similar, deși există unele dovezi cu privire la impactul creării AdB de către diaspora moldovenească asupra implicării, capacităților și proiectelor locale ale diasporei, nu sunt informații sistematice privind efecte intenționate sau neintenționate ale acestor intervenții. Acest lucru îngreunează procesul de revizuire, adaptare și extindere a politicilor existente și de elaborare a programelor noi.

Constatarea 19. În urma analizei nu au fost identificate dovezi bine definite cu privire la schimbarea pe termen lung produsă urmare a implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020, ceea ce se explică, în principiu, prin faptul că a trecut un timp relativ scurt de la începutul implementării cadrului DMD. Totodată, există o opinie aproape unanimă că cadrul DMD a pus bazele (la nivel legal, normativ, de viziune și de coordonare) unei schimbări pe termen lung.

Parteneriate create

Una dintre realizările pozitive ale cadrului DMD este dezvoltarea și menținerea parteneriatelor și sinergiilor între implementatori. Parteneriatele ar putea fi grupate în mod convențional pe următoarele patru dimensiuni (*în ordine prioritară*):

I. Între autoritățile publice și partenerii internaționali

Acest tip de parteneriat s-a dovedit a fi cel mai eficient, deoarece mai mult de 83% de respondenți îl consideră dezvoltat *“într-o măsură moderată”* sau *“în mare măsură”*. Această constatare corelează perfect cu una din constatările anterioare, precum că susținerea puternică din partea partenerilor internaționali și a donatorilor a constituit un factor extern pozitiv care a avut un efect benefic asupra implementării cadrului DMD.

II. Între autoritățile publice/guvernul și diaspora/societatea civilă

Acest parteneriat confirmă, în principiu, existența unui mecanism stabil de comunicare, schimb de informații și colectare de feed-back între autorități publice și diaspora (75%).

III. Între toate sectoarele guvernamentale

Deși 50% din respondenți consideră acest tip de parteneriat dezvoltat *“într-o măsură moderată”* sau *“în mare măsură”*, 1/3 din cei care au completat chestionarele de auto-evaluare sunt de părere, totuși, că parteneriatul între toate sectoarele guvernamentale este dezvoltat doar *“în mică măsură”*. Acest lucru justifică importanța direcționării eforturilor suplimentare spre eficientizare în continuare a Mecanismului privind coordonarea politicii de stat în domeniul DMD.

IV. Între autoritățile publice centrale și autoritățile publice locale

Acest tip de parteneriat s-a dovedit a fi cel mai insuficient dezvoltat, ceea ce poate fi explicat prin necesitatea capacitării masive a partenerilor la nivel de APL în vederea maximizării impactului pozitiv al migrației și sporirea angajamentului diasporei în dezvoltarea socio-economică a țării la nivel local.

Constatarea 20. În procesul de implementare a cadrului DMD în perioada 2016-2020 s-au cristalizat 4 tipuri de parteneriate și sinergii. Parteneriatele stabilite contribuie la o implementare mai eficientă a cadrului DMD. Parteneriatul între autoritățile publice și partenerii internaționali s-a dovedit a fi cel mai eficient, în timp ce parteneriatul între APC-uri și APL-uri cel mai insuficient dezvoltat.

Lecțiile învățate

Sustenabilitatea impactului și schimbărilor pozitive produse în urma implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020 este asigurată de contextul actual politic oportun, care se caracterizează, printre altele, de voință politică și deschidere spre o implicare mai activă a diasporei în dezvoltarea țării. Subiectul diasporei este prezent activ și masiv pe agenda politică a Președinției (Consilierul Președintelui în domeniul diasporei), Parlamentului (deputații aleși pe liste de partid din rândurile diasporei) și Guvernului (BRD și Mecanismul privind coordonarea politicii de stat în domeniul DMD). Mai multe proiecte destinate migranților și/sau diasporei (de exemplu, DAR 1+3; DOR; PARE 1+1) sunt finanțate din bugetul de stat. În afară de această oportunitate și de consolidat avantajele oferite de cadrul DMD. Din alt punct de vedere, Guvernul trebuie să fie în continuare prezent la forurile internaționale și regionale în domeniul DMD, precum și să fie în continuare deschis față de partenerii de dezvoltare în acest domeniu.

Analiza datelor acumulate în urma evaluării permite identificarea unor lecții învățate. Înțelegerea lor contribuie la reducerea sau eliminarea potențialului de eșecuri și fenomene negative sau consolidarea unui rezultat pozitiv în viitor:

- a) Importanța consolidării și ridicării nivelului de încredere între diaspora și autoritățile statului în baza unei comunicări pozitive, eficiente și focusate. Lipsă de încredere din partea diasporei poate genera scepticism și reticență față de inițiativele Guvernului în domeniul DMD;
- b) Important de evitat mesaje generice. Mesaje ar trebui să fie cât mai concrete ca să definească clar așteptările din partea diasporei etc., în timp ce promisiunile trebuie să fie urmată de acțiuni concrete;
- c) Se observă existență în continuare a dificultății în înțelegere de către punctele focale din cadrul autorităților publice a noțiunilor de *“diaspora”*, *“cadrul DMD”*, *“impact migrațional”* și *“abordare integrată a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale”*, ceea ce determină necesitatea unei definiri mai clare a acestor noțiuni;
- d) Diaspora a reușit să demonstreze că poate fi o forță capabilă să schimbe situația internă în țară. Prin urmare, subiectul diasporei a fost plasat pe agenda discuțiilor autorităților la nivel central și local;
- e) DMD au început să fie luate în considerație la nivel local, ceea ce reprezintă una din cele mai mare realizări ale cadrului DMD. Lecțiile învățate din programele implementate la nivel local indică asupra existenței unui potențial enorm pentru implicarea eficientă a migranților în dezvoltarea locală, cu condiția existenței nivelului necesar de angajament din partea autorităților publice locale, transparenței, planificării locale participative și a parteneriatelor puternice la nivel local; [33]
- f) Abordarea transversală și integrată în procesul de elaborare și implementare a politicilor de stat în domeniul DMD este una benefică. Ea a contribuit la identificarea și soluționarea problemelor, precum și coordonarea eforturilor și acțiunilor la nivel vertical și orizontal;

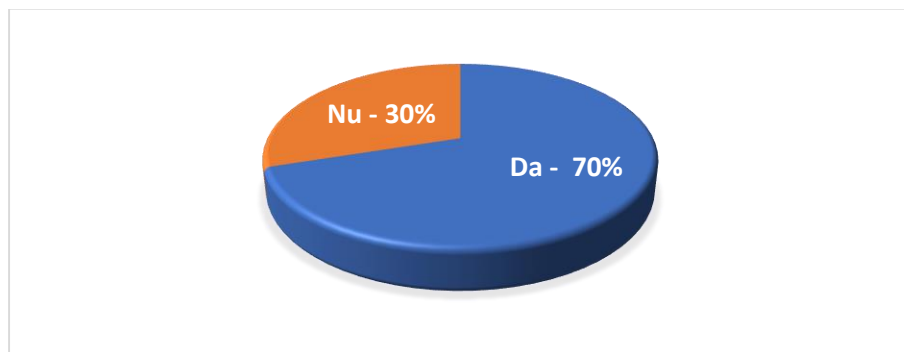
g) Guvernul a preluat cu succes de la partenerii de dezvoltare implementarea multor inițiative și bunelor practici internaționale în domeniul DMD prin conjugarea eforturilor la nivel politic, instituțional și legal – de exemplu, programe PARE 1+1, DAR 1+3, PNAET, DOR. Astfel de parteneriate au un potențial deplin de a răspunde necesităților tuturor categoriilor de migranți (potențiali, reali și reveniți);

h) Pandemia de COVID-19 a avut un impact negativ vizibil asupra implementării programelor pentru reintegrare și valorificare a beneficiilor migrației, precum și a parteneriatelor pentru implementarea programelor și inițiativelor pentru dezvoltare. A fost necesar de modificat modalitățile de examinare, aprobare, implementare și monitorizare a implementării propunerilor de proiect, ceea ce a afectat dinamica lor.

Resursele necesare pentru a menține realizările cadrului actual al politicilor, programelor și parteneriatelor în domeniul DMD în viitor

Analiza datelor colectate a relevat că 70% din respondenții chestionarelor de auto-evaluare consideră că există anumite lacune în cadrul actual al DMD care ar trebui să fie abordate pe termen scurt și mediu.

Figura 11. Existența lacunelor în cadrul actual al DMD care ar trebui să fie abordate pe termen scurt și mediu

Respondenții, de asemenea, au opinat că ar fi important de redus barierele birocratice care afectează o implicare mai eficientă a diasporei în cadrul DMD. S-a menționat că la momentul de față lacunele sunt generate și de lipsa personalului în APC-uri și APL-uri. O provocare constituie lipsă unei definitivări clare și exhaustive a atribuțiilor fiecărei din părți antrenate în implementarea cadrului DMD, care ar trebui să acopere o arie mai mare de sectoare (de exemplu, mediu, tehnologii informaționale, digitalizare). În același timp, ar fi necesară o revizuire a obiectivelor și asigurarea că acestea pot fi îndeplinite și acoperite financiar. O abordare complexă și unitară a tuturor componentelor în domeniul DMD și o implicare mai activă a tuturor părților interesate în implementarea cadrului DMD vor duce la atingerea rezultatelor mai eficiente. O lacună importantă identificată s-a referit la comunicarea încă imperfectă între toți actorii implicați în proces. Astfel, cadrul DMD ar trebuie să se bucure de o vizibilitate maximă, iar rezultatele atinse urmează a fi promovate la o scară cât mai largă de către punctele focale din toate instituțiile APC și APL.

Constatarea 21. În opinia a 70% din respondenți, cadrul DMD implementat are anumite lacune, care ar trebui să fi abordate pe termen scurt și mediu. Abordarea lacunelor identificate va contribui pozitiv la o mai bună sustenabilitate a rezultatelor cadrului DMD obținute în 2016-2020.

Un aspect important al evaluării a constituit analiza resurselor necesare pentru a menține realizările cadrului actual al DMD pe viitor (*au fost posibile răspunsuri multiple*).

Tabelul 14. Resursele necesare pentru a menține realizările cadrului actual al DMD pe viitor

Nr.	Resurse	Prioritate în ceea ce privește resursele necesare
1.	Susținerea partenerilor de dezvoltare	I
2.	Cunoștințe și capacități adiționale în domeniul IT și ICT (platforme de comunicare online etc.)	I
3.	Cunoștințe și capacități adiționale pentru colectarea și analiza datelor, informațiilor și indicatorilor pentru elaborarea politicilor, programelor, regulamentelor etc.	II
4.	Cunoștințe și capacități adiționale pentru monitorizarea și evaluarea rezultatelor, efectelor și impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni, programelor etc.	II
5.	Contribuția diasporei	II
6.	Resurse umane adiționale pentru îndeplinirea atribuțiilor	III
7.	Aplicarea unui sistem unitar de abordare și de implementare	IV

După cum este ușor de detectat din tabelul de mai sus, cele mai urgente resurse necesare în ceea ce privește menținerea realizării cadrului actual al DMD sunt următoarele:

1) Susținerea în continuare a partenerilor de dezvoltare;

Susținerea partenerilor de dezvoltare s-a dovedit a fi unul din cei mai importanți catalizatori și factorii externi care a contribuit la eficiența implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020.

2) Cunoștințe și capacități adiționale în domeniul IT și ICT (platforme de comunicare online etc.);

Necesitatea consolidării platformelor de comunicare online este dictată, pe de o parte, de noile cerințe impuse de pandemia COVID-19, iar, pe de altă parte, de imperativitatea constituirii și menținerii unor platforme permanente de comunicare și discuții cu părțile interesate, inclusiv diaspora, pentru actualizarea sau elaborarea cadrului nou al DMD.

3) Cunoștințe și capacități adiționale pentru colectarea și analiza datelor, informațiilor și indicatorilor pentru elaborarea politicilor, programelor, regulamentelor etc.;

Deși în mod regulat se desfășoară actualizarea Profilului Migrațional Extins (PME) al RM, există nevoia colectării și actualizării datelor în niște sectoare și domenii mai înguste, cum ar fi, de exemplu, impactul schimbărilor climatice asupra proceselor migraționale etc.

4) Cunoștințe și capacități adiționale pentru monitorizarea și evaluarea rezultatelor, efectelor și impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni, programelor etc.;

Strategia Națională “Diaspora 2025” trebuie să fie supusă re-evaluării și/sau evaluării intermediare, inclusiv prin prisma corespunderii și coordonării cu Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD), cu implicarea diasporei în procesul de consultări. Adițional, ar fi necesar de dezvoltat un mecanism solid de M&E (intermediară și ex-post) a cadrului de DMD, programelor și proiectelor în derulare, în baza organizării sesiunilor de consultare cu beneficiari, anchetării/cartografierii realizărilor obținute etc. Un element important ar fi includerea mai multor indicatori calitativi în evaluarea performanței implementării cadrului DMD – de exemplu, Programului PARE 1+1 (cultura de afaceri, digitizare, ecologizare).

5) Contribuția în continuare a diasporei;

Implementatorii cadrului actual al DMD sunt instituții publice. Însă, ar fi fezabil de implicat mai activ și asociațiile diasporei în elaborarea, implementarea și promovarea cadrului DMD pe viitor. În context, Guvernul trebuie să se gândească la mecanisme și modalitățile noi de implicare și colaborare cu diaspora, deoarece se schimbă preferințele migranților de a migra, se schimbă țările de destinație, comportamentul migrațional. În context, se cere o abordare mai congruentă între nivelul central și local. Membrii diasporei trebuie să fie implicați mai activ în procesul de dezvoltare la nivel local.

Printre alte resurse necesare pentru a menține sustenabilitatea cadrului actual DMD s-a menționat importanța bugetării suficiente a acțiunilor relevante, inclusiv alocarea resurselor financiare pentru nivel local. Astfel, Guvernul trebuie să-și consolideze angajamentele financiare și să-și extindă parteneriatele cu alți donatori. Din punct de vedere programatic, pe lângă programele pe termen lung, multianuale în domeniul DMD, ar trebui să existe și programe pe termen scurt care ar permite obținerea unor “victorii rapide”.

Constatarea 22. Se solicită mai multe resurse adiționale pentru a menține realizările cadrului actual al DMD pe viitor, dintre care cele mai importante sunt susținerea și contribuția în continuare a partenerilor de dezvoltare și a diasporei; cunoștințe și capacități adiționale în domeniul IT și ICT (platforme de comunicare online etc.), colectării și analizei datelor, informațiilor și indicatorilor pentru elaborarea politicilor, programelor, regulamentelor etc., precum și în domeniul M&E a rezultatelor, efectelor și impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni etc.

Rolul BRD-ului în scopul îmbunătățirii cadrului DMD pe viitor

Analiza a dezvăluit o gamă de opinii cu privire la rolul BRD-ului în scopul îmbunătățirii cadrului DMD pe viitor. Însă, majoritatea respondenților și-a exprimat opinie aproape unanimă că mandatul acestei instituții urmează să fie consolidat. Convențional, viziunile cu privire la rolul BRD-ului pot fi divizate în 2 grupuri:

I. Fortificarea mandatului și capacităților BRD-ului

Unii respondenți au opinat că discuțiile cu privire la mandatul BRD-ului ar trebui să fie condiționate de evaluarea rezultatului și impactului implementării Strategiei Naționale „Diaspora-2025”, deoarece orice decizie urmează

a fi luată în baza dovezilor. În același timp, BRD-ul trebuie să se concentreze mai mult asupra definitivării propriului său statut și mandat - misiune, viziune, domeniile prioritare de activitate etc. În paralel, ar fi important de îmbunătățit capacitățile instituționale și funcționale ale Biroului – de exemplu, capacități de M&E a implementării politicilor, proiectelor și programelor în domeniul DMD; capacități de comunicare activă și pro-activă cu diaspora, inclusiv pe rețelele de socializare; capacități de colectare și analiză a opiniilor diasporei în vederea ajustării politicilor și inițiativelor Guvernului în acest domeniu; capacități de generare a expertizei și analizei sectoriale în domenii mai înguste, cum ar fi schimbările climatice, dezvoltarea economică; etc.

Un element important în fortificarea capacităților BRD-ului este promovarea colaborării mai strânse cu APL-uri în diferite forme, începând de la elaborarea PME la nivel local, și până la delegarea unei persoane de legătură de la CALM la BRD. Din perspectiva asigurării sustenabilității activităților și serviciilor prestate, BRD-ul ar trebui să intensifice colaborare cu partenerii de dezvoltare, precum și să se focuseze mai mult asupra diversificării portofoliului existent de programe și proiecte.

II. Consolidarea rolului BRD în calitate de coordonator al implementării cadrului DMD

Majoritatea absolută a respondenților intervievați au subliniat că statutul actual al Biroului (o structură în cadrul Cancelariei de Stat, dar subordonată Prim-ministrului) este unul favorabil, deoarece oferă anumite pârghii instituționale, în special în ceea ce ține de atribuțiile de monitorizare și coordonare a politicilor în domeniul DMD.

Analizând exemplele de bune practici în promovarea politicilor pentru diasporă sau dezvoltarea de programe de către BRD (de exemplu, programele de abilitare economică, atragerea investițiilor diasporei etc.), funcția de coordonare, facilitare și de construire a unei rețele de suport pentru diasporă în cadrul administrației publice din RM trebuie menținută și consolidată. În context, este important că BRD-ul în continuare să exercite rolul de coordonator al implementării Strategiei Naționale Diaspora-2025, să faciliteze comunicarea interministerială, să desfășoare M&E a Strategiei. De asemenea, trebuie de consolidat autonomia financiară a BRD-ului în vederea gestionării resurselor financiare și a bugetului disponibil pentru implementarea eficientă a cadrului DMD. În final, s-a menționat că practica și realitatea actuală, când doar BRD-ul este implicat în promovarea „abordării transversale” a migrației și dezvoltării, este una insuficientă. Ar trebui să existe o responsabilitate colectivă în cadrul Guvernului cu privire la acest domeniu, iar Comitetul Interministerial în domeniul DMD trebuie să-și asume o responsabilitate (“ownership”) mai mare asupra implementării cadrului DMD.

Constatarea 23. Analiza a identificat o opinie aproape unanimă cu privire la importanța consolidării rolului BRD-ului în scopul îmbunătățirii cadrului DMD pe viitor. Convențional, viziunile cu privire la rolul BRD-ului pot fi divizate în 2 grupuri: a) fortificarea mandatului și capacităților BRD-ului și b) consolidarea rolului BRD în calitate de coordonator al implementării cadrului DMD.

7. CONCLUZII

Politici cu considerare a impactului migrațional și a opiniei diasporei

- 1) De la începutul implementării mecanismului DMD, autoritățile statului au reușit să sporească ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrației de la 65.9% în 2016 la 82.1% în 2019. În același timp, se observă existență în continuare a dificultății în înțelegere de către punctele focale din cadrul autorităților publice a noțiunilor de *“impact migrațional”* și *“abordare integrate a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale”*;
- 2) Datele obținute confirmă, în mare parte, dinamica pozitivă în implementarea cadrului DMD în perioada 2016 - 2020. Totodată, se observă încetinirea procesului de implementare a activităților relevante programului guvernamental “DEH” și integrării și reintegrării migranților reveniți prin intermediul mecanismului bazat pe principiul abordării integrate a domeniului de (re)integrare la nivel central și local;

Programe pentru reintegrare și valorificare a beneficiilor migrației

- 3) Programul PARE 1+1 s-a dovedit a fi unul dintre cele mai de succes programe pentru reintegrare și valorificare a beneficiilor migrației, reușind să mobilizeze în 10 ani de peste 1 mld. de lei în formă de investiții în economie. Totodată, implementarea Programului a scos în evidență și anumite subtilități și provocări, cum ar fi micșorarea numărului de întreprinderi nou create, începând cu 2016; insuficiența forței de muncă și calificarea scăzută a acesteia; insuficiența culturii antreprenoriale și resurselor financiare pentru creșterea afacerilor; pregătirea insuficientă a antreprenorilor în domeniul dezvoltării și gestionării eficiente a afacerii; modificările frecvente ale cadrului legal; piața de desfacere redusă, în special în contextul pandemiei etc.;

Parteneriate pentru implementarea programelor și inițiativelor pentru dezvoltare

- 4) Lecțiile învățate din programele implementate la nivel local indică asupra existenței unui potențial enorm pentru implicarea eficientă a migranților în dezvoltarea locală, cu condiția existenței nivelului necesar de angajament din partea APL, transparenței, planificării locale participativă și a parteneriatelor puternice la nivel local;
- 5) Analiza a relevat că s-au dovedit a fi eficiente, durabile și sustenabile acelea parteneriate care s-au bazat pe conjugarea eforturilor între mai multe părți interesate (Guvernul RM + APL + partenerii de dezvoltare AdB) – de exemplu, DAR 1+3; MiDL; DEH. Prin urmare, astfel de parteneriate au un potențial deplin de a răspunde nevoilor tuturor categoriilor de migranți (potențiali, reali și reveniți). Experiența implementării acestor programe a demonstrat că s-au conjugat de succes politice, instituționale și legale pentru a asigura elaborarea și extinderea la nivel național a unor modele de sprijin eficiente și durabile pentru părțile implicate în procesul migrațional;
- 6) Pandemia de COVID-19 a avut un impact negativ vizibil atât asupra bunăstării migranților și membrilor diasporei, care au devenit mai vulnerabili (pierderea locului de muncă, lipsa resurselor de existență, pierderea locului de trai, îngreunarea mobilității acestora din cauza restricțiilor de circulație), cât și asupra

implementării programelor pentru reintegrarea și valorificarea beneficiilor migrației, precum și a parteneriatelor pentru implementarea programelor și inițiativelor pentru dezvoltare. A fost necesar de modificat modalitățile de examinare, aprobare, implementare și monitorizare a implementării propunerilor de proiect, ceea ce a afectat dinamica lor.

Eficacitate

7) Evaluarea a constatat o opinie, în principiu, general pozitivă cu privire la gradul de corespundere a cadrului DMD nevoilor diasporei. Subiectul diasporei a devenit mai vizibil în discursul politic și administrativ la nivel central și local, diaspora fiind percepută drept un actor important în elaborarea politicilor, planurilor și strategiilor de dezvoltare. Totodată, unele opinii consideră că cadrul DMD nu este suficient de flexibil din punct de vedere al adaptabilității la necesitățile constant schimbătoare ale diasporei. M&E al cadrului DMD rămâne o provocare, iar progresele obținute la nivel local se datorează, în mare parte, suportului oferit de partenerii de dezvoltare;

8) Atât contextul oportun pentru implementarea cadrului DMD solicitat de asociațiile diasporei și organizațiile societății civile, cât și susținerea puternică din partea partenerilor internaționali și donatorilor au fost aproape în mod egal cei mai importanți factori externi favorabili și cea mai importantă forță motrice din spatele implementării cadrului DMD;

9) Colaborarea eficientă cu organizațiile societății civile, asociațiile diasporei și mass-media, operaționalizarea mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD și deschiderea și angajamentul politic de a susține cadrul DMD au fost cei mai importanți factori externi, care au contribuit la atingerea rezultatelor scontate;

10) Instabilitatea politică a fost factorul extern major, care a împiedicat atingerea rezultatelor scontate ale DMD în 2016-2020;

11) O gamă întreagă de factori interni a împiedicat implementarea eficientă a cadrului DMD în perioada 2016-2020. Restructurări și reorganizări în cadrul Guvernului și rata ridicată de fluctuație a personalului par să fie cei mai presanți factori interni. Cu toate acestea, majoritatea celorlalți factori de împiedicare sunt distribuiți mai mult sau mai puțin în mod egal, și anume lipsa evidenței la nivel instituțional și incoerența mecanismului de monitorizare și evaluare a impactului cadrului DMD, angajamentul politic și “proprietatea” instituțională insuficiente, acoperirea bugetară insuficientă, înțelegerea insuficientă de către instituțiile implementatoare ale obiectivelor și rezultatelor cadrului DMD.

Eficiență

12) Evaluarea a relevat nivelul adecvat al eficienței al cadrului DMD în termeni de „raportul cost/eficiență”, și o eficiență scăzută în termeni de „valoare pentru bani”. Acest lucru permite concluzia despre necesitatea unei integrări mai bune a conceptului “valoare pentru bani” în cadrul DMD pe viitor;

13) În rezultatul analizei s-a constatat o opinie aproape unanimă cu privire la eficiența politicilor cadrului DMD în perioada 2016-2020. Totodată, Programele “Femei în afaceri”, “PARE 1+1” și MiDL sunt considerate

cele mai eficiente, în timp ce “Gestiunea Eficientă a Afacerii” și “Diaspora Engagement Hub” cele mai puțin eficiente;

14) Datele colectate permit constatarea că majoritatea covârșitoare a respondenților chestionărilor de auto-evaluare consideră coordonarea între autoritățile publice cu privire la cadrul DMD drept una eficientă sau înalt eficientă în perioada 2016-2020;

15) Deși majoritatea absolută a respondenților chestionărilor de auto-evaluare consideră comunicarea între autoritățile publice și diaspora în procesul implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020 drept una eficientă sau înalt eficientă, interviurile aprofundate au identificat și unele opinii critice. Printre lacunele existente s-a menționat limitarea comunicării la asociațiile formalizate ale diasporei, insuficiența comunicării și incoerența în structura procesului de comunicare, neparticiparea altor autorități publice, în afară de BRD, în comunicarea directă cu diaspora, informațiile prezentate împrăștiate și fără o sursă consolidată de promovare a lor;

16) Evaluarea a constatat o opinie general pozitivă cu privire la eficiența generală a fundamentului legislativ al cadrului DMD, care este capabil să ofere rezultate, în pofida eventualelor schimbări ale contextului politic, economic, social etc.;

17) Au fost identificate 7 domenii prioritare care nu au fost acoperite de cadrul DMD în perioada 2016-2020 și ar necesita o atenție suplimentară din perspectiva implementării cadrului DMD pe termen mediu și lung (*susținerea contribuției migranților înalt calificați la dezvoltarea țării; implicarea și (re-) integrarea economică a reprezentanților diasporei; protecția drepturilor migranților și membrilor diasporei; îmbunătățirea calității serviciilor publice destinate migranților și membrilor diasporei; migrația, diaspora și schimbările climatice; gestionarea migrației în situații de criză*);

18) Analiza a dezvăluit disponibilitatea majorității capacităților importante în vederea menținerii efectelor pozitive ale cadrului DMD pe termen lung. Totodată, a fost identificată o serie de capacități care ar necesita o dezvoltare sau o consolidare suplimentară;

Rezultat / impact

19) În urma analizei nu au fost identificate dovezi bine definite cu privire la schimbarea pe termen lung produsă urmare a implementării cadrului DMD în perioada 2016-2020, ceea ce se explică, în principiu, prin faptul că a trecut un timp relativ scurt de la începutul implementării cadrului DMD. Totodată, există o opinie aproape unanimă că cadrul DMD a pus bazele (legale, normative, de viziune și de coordonare) unei schimbări pe termen lung;

20) În procesul de implementare a cadrului DMD în perioada 2016-2020 s-au cristalizat 4 tipuri de parteneriate și sinergii. Parteneriatele stabilite contribuie la o implementare mai eficientă a cadrului DMD. Parteneriatul între autoritățile publice și partenerii internaționali s-a dovedit cel mai eficient, în timp ce parteneriatul între APC-uri și APL-uri cel mai insuficient dezvoltat;

- 21) În opinie a 70% din respondenți, cadrul DMD implementat are anumite lacune, care ar trebui să fi abordate pe termen scurt și mediu. Abordarea lacunelor identificate va contribui pozitiv la o mai bună sustenabilitate a rezultatelor cadrului DMD atinse în 2016-2020;
- 22) Se solicită mai multe resurse adiționale pentru a menține realizările cadrului actual al DMD pe viitor, dintre care cele mai importante sunt susținerea și contribuția în continuare a partenerilor de dezvoltare și a diasporei; cunoștințe și capacități adiționale în domeniul IT și ICT (platforme de comunicare online etc.), colectării și analizei datelor, informațiilor și indicatorilor pentru elaborarea politicilor, programelor, regulamentelor etc., precum și în domeniul M&E a rezultatelor, efectelor și impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni etc.;
- 23) Analiza a identificat o opinie aproape unanimă cu privire la importanța consolidării rolului BRD-ului în scopul îmbunătățirii cadrului DMD pe viitor. Convențional, viziunile cu privire la rolul BRD-ului pot fi divizate în 2 grupuri: a) fortificarea mandatului și capacităților BRD-ului și b) consolidarea rolului BRD în calitate de coordonator al implementării cadrului DMD.

8. RECOMANDĂRI

Politici cu considerare a impactului migrațional și a opiniei diasporei

- 1) Necesitatea desfășurării unor acțiuni suplimentare de informare și sensibilizare din partea BRD-ului cu privire la esența și lista criteriilor pentru definirea clară a conceptelor relevante abordării integrate a domeniului DMD – de exemplu, „diaspora”, „*impact migrațional*” și „*abordare integrată a domeniului DMD în cadrul politicilor sectoriale*”;
- 2) Implicarea diasporei în elaborarea politicilor publice prin atragerea celei mai bune expertize din partea ei. Expertiza membrilor diasporei, afinitatea culturală și angajamentul puternic pot să-i transforme în actori umanitari în perioada crizelor, antreprenori în afaceri, comerț și inovație, precum și în promotori ai dezvoltării. Acest lucru va contribui, de asemenea, la dezvoltarea resurselor umane și a bunei guvernări sectorului public și privat, social și cultural pentru a asigura dezvoltarea umană durabilă și consolidarea capacităților autorităților publice [46];
- 3) Cartografierea în continuare a diasporei din perspectiva disponibilității aptitudinilor și experiențelor specifice care pot fi conectate la procesele politice și economice în Moldova; analiza profundă a componenței, structurii și capacităților asociațiilor diasporei în baza unor indicatori clare pre-setate (*profilul asociațiilor diasporale, mecanismul preferabil de colaborare pe domenii prioritare, așteptările de colaborare cu țară de origine (regularitate etc.)*). Acest exercițiu, de asemenea, va contribui la consolidarea încrederii între guvern și asociațiile diasporei [46];
- 4) Urmare a cartografierii, crearea bazei de date a asociațiilor diasporei pentru facilitarea interacțiunii între membrii diasporei interesați în oferirea expertizei și cunoștințelor instituțiilor publice și private în Moldova care sunt în căutarea acestui suport („activitatea de potrivire” / „matching”);

- 5) Ar fi recomandabil de a crea Consiliul Consultativ al diasporei pe lângă BRD, precum și Grupurile de Lucru sectoriale pe lângă Guvern cu implicarea experților din partea diasporei;
- 6) Pentru a determina gradul de impact al pandemiei COVID-19 asupra implementării cadrului DMD ar fi important de desfășurat o evaluare de impact al acestei crize, în special la nivel regional și local;
- 7) Utilizarea mai eficientă a procesului de elaborare a politicilor bazate pe dovezi prin îmbunătățirea sistemelor naționale de colectare a datelor despre migrație și diasporă, în special la nivel local;

Programe, proiecte și parteneriate în domeniul DMD

- 8) Necesitar de a desfășura cartografierea proiectelor, programelor și parteneriatelor disponibile pentru diaspora la nivel de autorități. Informarea părților interesate despre oportunitățile existente;
- 9) Consolidarea mecanismului de M&E a impactului proiectelor și programelor în domeniul DMD, care s-ar baza, pe lângă instrumentele tradiționale de M&E, pe observații de lungă durată;
- 10) Programele, parteneriatele și proiectele în domeniul DMD ar necesita o reconceptualizare din perspectiva ajustării lor la solicitările, interesele și comportamentul migrațional schimbător al membrilor diasporei, în special la nivel local. Pe lângă programele pe termen lung, multianuale în domeniul DMD, ar trebui să existe și programe pe termen scurt care ar permite obținerea unor *“victorii rapide”*;
- 11) Crearea unui Grup mixt din reprezentanții instituțiilor de stat și ai diasporei în vederea analizei modalităților de implementare a proiectelor și programelor destinate diasporei. Autoritățile publice implicate în cadrul DMD trebuie să dezvolte mai multe programe de reintegrare profesională a diasporei reîntoarse. Guvernul ar trebui să creeze stimulente pentru returnul migranților înalt calificați, să dezvolte în continuare programele de reintegrare și reținere a profesioniștilor, în special în domeniul sănătății și educației, să implice savanții originari din Moldova în dezvoltarea țării prin programele de (re-) întoarcere temporară, programele de tutoring/mentorat în beneficiul comunității de cercetare și dezvoltare din RM. [46] Reanimarea Grupurilor de Excelență ale Diasporei ar fi binevenită în contextul dat;
- 12) Extinderea, diversificarea și finanțarea mai mare a portofoliului de programe destinate implicării și (re-) integrării economice a reprezentanților diasporei. În această ordine de idei, ar fi recomandabil de elaborat programele economice adiționale destinate diasporei (complementare Programului PARE 1+1 și DAR 1+3) și în special antreprenorilor mici (furnizarea de instruiți diversificate pentru abordarea aspectelor socio-psihologice, precum și a aspectelor bugetare / fiscale, politice și juridice la inițierea și dezvoltarea afacerilor). Programele de investiții /sprijin pentru IMM (de exemplu, cele susținute de Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) sau UE) ar trebui să devină accesibile pentru cei reveniți;
- 13) Dezvoltarea programelor, care ar favoriza contribuțiile în domeniul schimbărilor climatice, începând de la analiza mai aprofundată a impactului migrației asupra mediului înconjurător și agriculturii (și vice-versa), și terminând cu integrarea expertizei tehnice reprezentanților diasporei în domeniul politicilor de mediu elaborate de instituțiile naționale responsabile pentru politici climatice;

Consolidarea cadrului instituțional și de M&E în domeniul DMD

14) Cartografierea autorităților publice centrale și locale cu mandat în domeniul DMD și informarea părților interesate despre oportunitățile și bunele practici existente;

15) Capacitarea în continuare a APC și APL implicate în domeniul implementării DMD: [46]

- Scrierea propunerilor de proiect, accesarea asistenței externe în domeniu, accesarea bazelor de date internaționale, planificarea strategică, consolidarea capacităților de gestionare a rețelelor sociale cu scopul menținerii unei comunicări eficiente cu asociațiile diasporei. *La nivel local* - managementul proiectelor, colaborarea cu partenerii internaționali, integrarea cadrului DMD în strategiile locale;
- Cunoștințe și capacități adiționale pentru M&E a rezultatelor, efectelor și impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni, programelor etc.;
- Bugetarea suficientă a acțiunilor relevante, inclusiv alocarea resurselor financiare pentru nivel local. Identificarea unui mecanism clar de finanțare pentru fiecare acțiune separată inclusă în cadrul DMD. Estimarea costurilor și a altor resurse necesare pentru a finaliza o acțiune într-un domeniu definit. Întocmirea bugetului pe programe;
- Resursele umane suplimentare pentru a-și îndeplini atribuțiile;
- Capacitatea de a colecta și a analiza date, informații și indicii pentru elaborarea politicilor. De exemplu, colectarea și a actualizarea datele în niște sectoare și domenii înguste, cum ar fi impactul schimbărilor climatice asupra proceselor migraționale etc. (suplimentar Profilului Migrațional Extins);
- Capacitatea de a identifica, estima/evalua riscurile și de a stabili soluțiile de gestionare a acestora. Sprijinirea pregătirii și răspunsului APL la crize, susținând elaborarea planurilor de gestionare a crizelor și de intervenție în caz de urgență;
- Dezvoltarea și menținerea mecanismelor care ar asigura participarea mai multor părți interesate (de exemplu, disponibilitatea și transparența informațiilor pe site-ul oficial etc.); eficientizarea colaborării cu asociațiile diasporei și societatea civilă pentru realizarea cadrului de politici DMD;

16) Necesitatea creării unui mecanism coerent și robust de M&E a impactului cadrului DMD pe termen mediu și lung în vederea înțelegerii efectelor directe și multiplicatoare în diferite scenarii;

17) O mai bună formulare a indicatorilor de progres ale cadrului DMD cu scopul includerii unei combinații adecvate de indicatori cantitativi și calitativi pentru a permite nu numai cuantificarea numărului, ci și capturarea rezultatului și impactului acțiunilor implementate. [45] O prioritizare mai bună a indicatorilor de progres pe baza anilor și a duratei impactului - de exemplu, pe termen scurt, pe termen mediu și pe termen lung. Introducerea indicatorilor pentru a măsura impactul acțiunilor din perspectiva conceptului "*valoare pentru bani*". Elaborarea instrumentelor metodologice pentru evaluarea rezultatelor, efectelor și impactului politicilor, strategiilor, planurilor de acțiuni, programelor etc.;

18) Strategia Națională "Diaspora 2025" trebuie să fie supusă re-evaluării și/sau evaluării intermediare în baza unui mecanism continuu de M&E, inclusiv prin prisma corespunderii și coordonării cu ODD-uri, cu implicarea diasporei în proces de consultări;

19) Consolidarea în continuare a rolului BRD în calitate de coordonator, promotor și facilitator al politicilor și serviciilor pentru diasporă.[48] Capacitarea în continuare a BRD-ului din perspectiva administrativă, instituțională, resurselor umane și financiară;

20) Mecanismul de DMD (Comitetul Interministerial) urmează a fi reconstituit cu scopul eficientizării activității sale. Necesitatea definitivării clare și exhaustive a atribuțiilor fiecărei din părți antrenate în implementarea cadrului DMD, care ar trebui să acopere o arie mai mare de sectoare (de exemplu, mediu, tehnologii informaționale, digitalizare). În același timp, ar fi necesară o revizuire a obiectivelor și asigurarea că acestea pot fi îndeplinite și acoperită financiară;

Îmbunătățirea dialogului și cooperării cu diaspora

21) Sprijinirea comunicării regulate, transparente și eficiente cu toate părțile interesate implicate în cadrul DMD. Necesitatea de a consolida mecanismele de informare a diasporei și de a îmbunătăți acces la informațiile actualizate și relevante pentru diaspora. În context, ar fi recomandabil de a elabora și de a lansa campaniile de informare cu privire la programele, parteneriatele și proiectele disponibile pentru migranți, drepturile migranților, cele mai relevante schimbări în cadrul legislativ și normativ (de exemplu, reforma pensiilor, acordurile în domeniul securității sociale, programa Prima Casă etc.) [46];

22) Importanța promovării comunicării strategice și a unei narațiuni coerente în procesul comunicării cu diaspora – de exemplu, elaborarea și punctarea mesajelor comunicaționale în dependență de audiență (*migranții de muncă, migranții înalt calificați etc.*), îmbunătățirea canalelor de informare, identificarea noilor surse de informare (*aplicații on-line pentru smartphon-uri; folosirea ecranelor în aeroport pentru a disemina informații (date de contact, istorii de succes, programe)*). Cadrul DMD ar trebuie să se bucure de o vizibilitate maximă, iar rezultatele atinse urmează a fi promovate la o scară cât mai largă de către punctele focale din toate instituțiile APC și APL;

23) Necesitatea creării unei surse unice, consolidate și verificate responsabilă de promovare a informațiilor publice clar structurate și ușor accesibile pentru membrii diasporei și utilizatorii ordinari;

24) Protecția continuă a drepturilor migranților și membrilor diasporei prin dinamizarea procesului de negociere a acordurilor de securitate și protecție socială cu țările unde există o concentrație mare de cetățeni ai RM;

25) Necesitatea promovării cooperării între asociațiile diasporei și ADB (schimb de idei, de experiență etc.);

26) Îmbunătățirea calității serviciilor publice destinate migranților și membrilor diasporei. Digitalizarea continuă a serviciilor publice cu scopul disponibilității lor tuturor cetățenilor, indiferent de locul în care se află fizic;

9. LISTA DOCUMENTELOR DE REFERINȚĂ UTILIZATE

Acte normative

1) HG nr. 725/2017 cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=371433>

- 2) HG nr. 655 din 08.09.2011 cu privire la aprobarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020)), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56020&lang=ro
- 3) Dispoziția Guvernului Nr. 64 din 4 iulie 2014. Disponibilă pe: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353762>
- 4) HG Nr. 200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91207&lang=ro
- 5) HG nr. 1064 din 16.09.2016 cu privire la aprobarea Programului-pilot “Femei în afaceri”. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366750>
- 6) HG Nr. 1473 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017–2021, <https://www.usmf.md/sites/default/files/2020-01/156%20%28Hot%C4%83r%C3%A2re%20cu%20privire%20la%20aprobarea%20Strategiei%20na%C5%A3ionale%20privind%20ocuparea%20for%C5%A3ei%20de%20munc%C4%83%20pentru%20anii%202017%E2%80%932021%29.pdf>
- 7) HG nr. 724 din 08.09.2017 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare)
- 8) HG Nr. 725 din 08.09.2017 cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101866&lang=ro
- 9) HG nr. 973 din 10/10/2018 cu privire la aprobarea Programului “START pentru TINERI: o afacere durabilă la tine acasă”. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109155&lang=ro
- 10) Memorandum de Înțelegere între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Casa Națională de Asigurări Sociale, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Agenția Servicii Publice cu privire la implementarea Mecanismului Interinstituțional de referire pentru (re) integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare, semnat la 28.05.2018 la Chișinău. https://msmps.gov.md/sites/default/files/mir_central_semnat_0.pdf
- 11) Regulament de aplicare la Programul Diaspora Engagement Hub (DEH). Subprogram destinat tinerilor din diasporă. https://brd.gov.md/sites/default/files/regulament_final_subprogram-in_cadrul-programului-deh-destinat-tinerilor-diaspora.pdf

Materiale analitice

- 12) Analiza impactului. Proiectul hotărârii Guvernului cu privire la modificarea Hotărârii Guvernului nr. 973/2018 cu privire la aprobarea Programului „START pentru TINERI: o afacere durabilă la tine acasă”. 10.12.2020. https://mei.gov.md/sites/default/files/analiza_impactului_proiect_modif_973.pdf
- 13) Biroul pentru Relații cu Diaspora. <https://brd.gov.md/ro/content/istorie-misiune-viziune-obiective>

- 14) Cancelaria de Stat. APEL privind lansarea Programului Diaspora Acasă Reușește „DAR 1+3” 2019. <https://cancelaria.gov.md/ro/content/apel-privind-lansarea-programului-diaspora-acasa-reuseste-dar-13-2019>
- 15) Cancelaria de Stat. Grupurile de Excelență ale Diasporei au prezentat proiecte de politici pentru dezvoltarea Republicii Moldova. Comunicat de presă publicat pe 17.04.2018. <https://cancelaria.gov.md/ro/content/grupurile-de-excelenta-ale-diasporei-au-prezentat-proiecte-de-politici-pentru-dezvoltarea>
- 16) Cartografierea implicării diasporei (2020). European Union. Global Diaspora Facility. https://diasporaforddevelopment.eu/wp-content/uploads/2020/09/CF_Moldova_ROM-v.3.pdf
- 17) Ceapai Alla. Ce sunt și cum funcționează grupurile de excelență ale diasporei? 17 aprilie 2018. Radio Europa Liberă Moldova. <https://moldova.europalibera.org/a/ce-sunt-%C8%99i-cum-func%C8%9Bioneaz%C4%83-grupurile-de-excelen%C5%A3%C4%83-ale-diasporei/29172430.html>
- 18) Comunicat de Presă. Au fost selectate proiectele câștigătoare în cadrul programului ”Diaspora Acasă Reușește „DAR 1+3”. Cancelaria de Stat. Guvernul RM. 12/06/2020. <https://cancelaria.gov.md/ro/content/au-fost-selectate-proiectele-castigatoare-cadrul-programului-diaspora-acasa-reuseste-dar-13>
- 19) Comunicat de Presă. Ședința Comitetului Interministerial în domeniul diasporă, migrație și dezvoltare (CIDMD). 04/28/2021. <https://brd.gov.md/ro/content/sedinta-comitetului-interministerial-domeniul-diaspora-migratie-si-dezvoltare-cidmd-0>
- 20) Comunicat de presă. Nouă rundă de granturi în cadrul Programului Diaspora Engagement Hub 2021. <https://brd.gov.md/ro/content/o-noua-runda-de-granturi-cadrul-programului-diaspora-engagement-hub-2021>
- 21) Comunicat de presă. ODIMM susține financiar migranții să-și deschidă propriile afaceri în Republica Moldova. 22 iunie 2021. <https://www.odimm.md/ro/presa/comunicate-de-presa/5066-odimm-sustine-financiar-migrantii-sa-si-deschida-propriile-afaceri-in-republica-moldova>
- 22) Comunicat de presă. Programul PARE 1+1 extins până 2021. 8 noiembrie 2021. <https://www.odimm.md/ro/presa/comunicate-de-presa/3804-programul-pare-1-1-extins-pana-in-2021>
- 23) Concept al Programului de ocupare a forței de muncă pe anii 2022-2026 (Planul de Acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022. Domeniul muncii și protecției sociale, <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2021/08/propuneri-PAG.pdf>
- 24) Concept al Programului național de stimulare a veniturilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul de migrație pentru anii 2022-2026. https://particip.gov.md/ro/document/stages/*/8484?fbclid=IwAR0ajpCRWIWd_CVUtefqW78NyCbg9Ov31rzKrK_LdBgjb1oQe99hLmQ1oE
- 25) Evaluarea gradului de satisfacție a tinerilor participanți la Componenta I „Instruire antreprenorială” în cadrul Programului Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET), ODIMM, 2017. [https://odimm.md/files/ro/pdf/rapoarte/Evaluarea_gradului_de_satisfactie_a_tinerilor_PNAET%20\(2017\).pdf](https://odimm.md/files/ro/pdf/rapoarte/Evaluarea_gradului_de_satisfactie_a_tinerilor_PNAET%20(2017).pdf)

- 26) Ghidul pentru (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare, iunie 2018, Biroul pentru Relații cu Diaspora, Cancelaria de Stat a RM, https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_ro_1302.pdf
- 27) Ianioglo Alina. Raport științific final privind executarea proiectului de cercetări științifice. Caracterul cercetărilor: aplicative, proiectul pentru Tineri Cercetători (ianuarie 2019 - decembrie 2019). Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare, Chișinău, 2019. <https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Ianioglo%20%28INCE%29%20Raport-st-final-2019.pdf>
- 28) IPN. Totalurile programului Grupurile de Excelență ale Diasporei. https://www.ipn.md/ro/totalurile-programului-grupurile-de-excelenta-ale-diasporei-7967_1041162.html
- 29) Moldpress. Agenția Informațională de Stat. Programul DAR 1+3 a devenit o practică națională. 19.06.2020. <https://www.moldpres.md/news/2020/06/19/20004916>
- 30) MSPSF. Raport de monitorizare a realizării planului de acțiuni privind implementarea strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021. Chișinău, 2021. https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2021/04/raport_SNAEFB_2020-VARIANTA-FINALA.pdf
- 31) PNUD. „Implicarea diasporei în dezvoltarea localităților de origine devine o practică națională, prin programul DAR 1+3”. Comunicat de presă din 19.06.2020. <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2020/diaspora-dezvoltarea-localitatilor-de-origine-devine-o-practica-nationala-prin-programul-DAR.html>
- 32) PNUD. Migrație și Dezvoltare Locală (etapa I; 2015-2018). Realizări. https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/projects/MIDL_Project.html
- 33) PNUD. Proiectul “Migrație și Dezvoltare Locală” (MiDL) (etapa II; 2019 - 2022). https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/projects/MIDL_Project_2.html
- 34) PNUD/SDC/GoRM (2018). “Migrație și Dezvoltare Locală (etapa 1). Raport final”. Componenta II, Rezultatul major 2. https://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Final%20Report_MiDL_Board.FINAL.pdf
- 35) Program-Pilot, Grupurile de Excelență ale Diasporei (GEH), BRD, OIM, Diaspora Engagment Hub. Mai 2017. https://brd.gov.md/sites/default/files/public_note_-_diaspora_excellence_groups.pdf
- 36) Programul “Femei în Afaceri”. Statistica. <https://www.odimm.md/ro/femei-in-afaceri>
- 37) Programul de activitate al Guvernului “Moldova Vremurilor Bune”, 3 august 2021. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf, p. 39-40
- 38) Proiectul PNUD “Migrație și Dezvoltare Locală” (etapa 2). https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/projects/MIDL_Project_2.html
- 39) Proiect: “Consolidating Moldova’s Migration and Development Institutional Framework”, phase II. Progress report for the period January 2021 - June, 2021. https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/publicare_site_progress_report_january_2021-june_2021.pdf

- 40) Raport Analitic. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2014-2018. Biroul Migrație și Azil. Ministerul Afacerilor Interne, Chișinău 2019. http://bma.gov.md/sites/default/files/media/ra_pme_2014-2018_0.pdf
- 41) Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova pentru anul 2020, ODIMM, Chișinău, 2021
- 42) Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova pentru anul 2019, ODIMM, Chișinău, 2020
- 43) Raport de activitate a Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova pentru anul 2017, ODIMM, Chișinău, 2018
- 44) Toartă V. & Vremiș M. (2018). "Ghid cu instrucțiuni metodologice privind utilizarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul DMD pentru măsurarea implementării abordării integrate în acest sens." Elaborat în cadrul proiectului comun OIM/PNUD/Programul Global „Integrarea Migrației în Strategiile Naționale de Dezvoltare” faza II. https://brd.gov.md/sites/default/files/ghid_metodologic.pdf
- 45) Toartă Viorica. Implementarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul Diasporei Migrației și Dezvoltării și a abordării integrate în acest sens. Biroul pentru Relații cu Diaspora, Cancelaria de Stat, Chișinău 2020. <https://brd.gov.md/ro/content/implementarea-cadrului-de-me-participativa-politicilor-domeniul-diasporei-migratiei-si-0>
- 46) UNDP – IOM Multi-Year Roadmap for Cooperation on Migration and Sustainable Development in Moldova, June 2021. <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2021/pnud-i-oim-promoveaz-oportuniti-egale-pentru-migranii-moldoveni.html>
- 47) Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie “Nicolae Testemițeanu” din RM. Lansarea inițiativei de creare a rețelei diasporei științifice medicale a RM – DIAMED.MD. 09.04.21. <https://usmf.md/ro/noutati/lansarea-initiativei-de-creare-retelei-diasporei-stiintifice-medicale-republicii-moldova>
- 48) Vicol Dumitru, Pistrinciuc Vadim. Diaspora, nu este “paralelă”! Notă Analitică. Această Notă Analitică a fost elaborată în cadrul proiectului „Poduri de Legătură cu UE: Securizarea procesului de europenizare al Republicii Moldova”, implementat cu susținerea Fundației Soros Moldova. Iulie 2021. <http://ipre.md/2021/07/06/video-diaspora-nu-este-paralela/>

Lista indicatorilor din cadrul de M&E a politicilor naționale în domeniul DMD (2016-2020) utilizate pentru analiza cantitativă a datelor

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură
4.3	Număr de servicii consulare noi prestate de către misiunile diplomatice oficiile consulare ale Republicii Moldova peste hotare (cifră absolută; total servicii beneficiari)	Cifră absolută, Total servicii beneficiari
4.4	Numărul de persoane care au beneficiat de protecție și sprijin din partea MDOC în situații de criză conform mecanismului de acordare a sprijinului de urgență (cifră absolută, total)	Cifră absolută, Total
5.1.	Ponderea politicilor sectoriale ce conțin impactul migrațional (%)	%
5.3	Număr de programe/ proiecte-pilot referitor la migrație și reintegrare pentru diferite profiluri ocupaționale, lansate cu participarea autorităților competente din statele UE	cifră absolută (standarde ocupaționale)
5.4.	Număr de programe orientate spre valorificarea competențelor obținute în procesul migrației în dezvoltarea afacerilor și în comunități, elaborate și implementate PARE 1+1 PNAET Femei în afaceri Gestiunea eficientă a afacerii (GEA) START pentru tineri Reintegrarea la reîntoarcere	cifră absolută, total programe, beneficiari
5.5	Număr de programe de formare continuă orientate spre nevoile cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare Programe: PARE 1+1 (proiecte investiționale aprobate) PNAET (finalizat în 2017) (persoane instruite) Femei în afaceri (persoane instruite) (proiecte investiționale aprobate) Gestiunea eficientă a afacerii (GEA) (persoane instruite) START pentru tineri (persoane instruite) (proiecte investiționale aprobate)	cifră absolută, total programe, beneficiari
5.6	Numărul persoanelor integrate și reintegrate prin intermediul mecanismului bazat pe principiul abordării integrate a domeniului de (re)integrare la nivel central și local Reintegrate în câmpul muncii	Cifră absolută, Total

5.7	Număr de proiecte implementate în cadrul programului guvernamental „Diaspora Engagement Hub”	Cifră absolută, total proiecte, beneficiari
5.8	Numărul inițiativelor comune implementate în cadrul parteneriatelor la nivel regional create de către asociațiile diasporei	Cifră absolută, total inițiative, beneficiari
5.9	Numărul inițiativelor diasporei finanțate	Cifră absolută, total inițiative, beneficiari
5.10	Număr de măsuri/proiecte locale implementate în comun de către migranți și autoritățile publice locale și centrale din Moldova	Cifră absolută, total beneficiari
	Număr de măsuri/proiecte locale implementate în comun de către migranți și autoritățile publice locale și centrale din Moldova: ADB create Proiecte de dezvoltare implementate Inițiative locale implementate Beneficiari, pers. Migranți implicați, pers	Cifră absolută, total
	Număr de măsuri/proiecte locale implementate în comun de către migranți și autoritățile publice locale și centrale din Moldova: ADB create Inițiative locale implementate	Cifră absolută, total beneficiari
5.11	Numărul de parteneriate dintre meșterii populari și diaspora moldovenească create, pentru promovarea produsului în țările de destinație	Cifră absolută, total
5.13	Numărul grupurilor de Excelență ale Diasporei funcționale (cifră absolută)	Cifră absolută
5.14	Numărul propunerilor de politici publice elaborate de grupurile de Excelență ale Diasporei	Cifră absolute, elaborate, din care implementate

**Lista părților interesate intervievate
(12 august – 21 septembrie 2021)**

№	Nume, prenume	Organizarea și funcția deținută
1.	Ghenadie SLOBODENIUC	Consultant național în domeniul DMD
2.	Ghenadie CREȚU	Coordonator de Programe, Migrație și Dezvoltare, OIM – Moldova
3.	Vitalie VARZARI	Asistent Superior de Program, Migrațiune și Dezvoltare, OIM – Moldova
4.	Dorin TOMA	Manager de Program, UNDP MiDL Programme
5.	Zina ADAM	Coordonatoare programe/Creșterea incluzivă, UNDP-Moldova, ex-Program Manager, UNDP MiDL Programme
6.	Oxana MACIUCA	Consultant Internațional, Migrație și Dezvoltare
7.	Victoria CĂPĂȚICI	Fondatoarea organizației “Diaspora Connect”, Marea Britanie
8.	Sergiu PORCESCU	Expert național în domeniul DMD
9.	Viorica CRAIEVSCHII-TOARTĂ	Expert național în domeniul DMD
10.	Nadejda ZUBCO	Directorul Biroului pentru Relații cu Diaspora
11.	Tatiana BADAN	Primarul satului Șelemet, raionul Cimișlia
12.	Anastasia ZAHARIA	Consultant principal, Direcția politici ocupaționale și de reglementare a migrației, Ministerul Muncii și Protecției Sociale
13.	Leonid BOAGHE	Primarul satului Sireț, raionul Strășeni
14.	Mihaela GORDILĂ	Șef Direcție analiză, monitorizare, evaluare, planificare și rapoarte, ODIMM
15.	Olesea FRUNZĂ	Șef Direcție Finanțarea start-up, ODIMM
16.	Ala MÂNDÂCANU	Președinta Communauté Moldave du Québec